

DUHOVNA POTRAGA PETRA HEKTOROVIĆA

ZANETA SAMBUNJAK, Zadar

Na temelju motiva iz gralskih romana (izgubljeni pehar, nepostavljeno pitanje, obnova istrošenih snaga), te analizom simbola i tema (vitezovi, pustinjaci, dvorci, plovidba i sl.), u članku se dokazuje da je »Ribanje i ribarsko prigovaranje« Petra Hektorovića stanovit viteški roman o potrazi za gralom. Semiotičko istraživanje, nadalje, pokazat će da je među njima ključna poveznica – vrlina: Petru Hektoroviću, kao i protagonistima srednjovjekovnih gralskih romana, zadatak potrage bio je postizanje jedinstva uma i tijela, pojedinca i Boga, individue i univerzuma, učitelja i učenika. Junaci tragaju za vrlinom problematizirajući čovjeku naizgled prirodno manjkavo stanje nasavršenstva. Nezadovoljstvo, neznanje, nepažnja/nepomnja, neravnoteža i sl., uzroci su svih nesporazuma i problema, kako u »Ribanju« Petra Hektorovića, tako i u »Parzivalu« Wolframa von Eschenbacha. Stoga se likovi posvećuju ustrajnoj potrazi, bez jamstva da će dobiti uvid u završnicu. Odlučili su napraviti golem skok iz racionalnoga u nepoznato, iracionalno, usavršavati vrline i vladati svojim žudnjama da bi, sukladno primjeru srednjovjekovnih mistika sv. Augustina, Pseudodionizija Areopagita, sv. Bernardina Sienskog i drugih, ostvarili svoju božansku prirodu.

KLJUČNE RIJEČI: *Gral, vrlina, potraga, mistika, Petar Hektorović, Wolfram von Eschenbach*

Uvod

1. Proturječna mišljenja o Hektoroviću

O hrvatskome renesansnom piscu Petru Hektoroviću zaključili su, uglavnom na temelju njegova spjeva *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, da ima stvarni smisao za poetsko,¹ klasičnu naobrazbu i široku kulturu,² a *Ribanje* da posjeduje i više nego kulturno-povijesnu vrijednost.³ Neki Hektorovićeви stihovi citiraju se kao dokaz da je u njega »zaiskrila

¹ Marin FRANIČEVIĆ, »Poetika Petra Hektorovića«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 16.

² Nikša RAČIĆ, »Susret s natpisima Petra Hektorovića«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 26.

³ Nikica KOLUMBIĆ, »Hektorovićevo *Ribanje* kao predmet književno-naučnih ispitivanja«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 124.

poezija«. ⁴ Kažu da spjev činjeničnu građu diže u posebnu atmosferu, gdje se ona ne pokazuje više kao puko registriranje podataka, već da oko sebe zrači duhom. ⁵ Činjenice o ribarima, njihovu veslanju, ribolovu, pjesmama, mudrim izrekama i sličnom, bile bi tako nesumnjivim temeljem izrazite Hektorovićeve poetske namjere. ⁶ *Ribanje* se isticalo kao prilog proučavanju narodne poezije i glazbe, ⁷ a ipak se, u umjetničkom smislu, o njemu pretežito pisalo negativno. ⁸ Rekli su da se u spjevu nalaze mnoga neodgovarajuća mjesta, ⁹ stalno se naglašavalo ono nedovoljno pjesničko, faktografsko: opisivanje putovanja. ¹⁰

No smije li se *Ribanje* svesti na puki opis ribolova dopunjena bugaršticama i didaktičkim sentencijama? Zar to ne bi značilo zanijekati književnome djelu, djelu koje je njegov autor smatrao besmrtnim, dublji smisao, smatrati Hektorovića naivnim i nekreativnim piscem koji ne zaslužuje niti ono skromno mjesto koje mu je hrvatska književna povijest dala? ¹¹ Zar to ne bi značilo zanemariti i Hektorovićeve odnos prema nekim duhovnim pokretima, posebice onima sa Zapada, a time i umanjiti njegovu važnost u kontekstu europske renesansne književnosti?

Stoga se *Ribanje* pokušavalo prikazati, osim poslanicom i autobiografskim spjevom, i pohvalnicom koja uključuje zagonetke i pitalice, smatralo ga se stvarno nečim novim u odnosu na talijansku, ali i suvremenu mu hrvatsku književnost. ¹² Jer, *Ribanje* izlazi iz okvira poslanice zbog opširnosti pričanja o doživljajima s puta i o ribarima Paskoju i Nikoli, nije *ecloga pescatoria*, jer su ribari i ribarenje pravi i pjesme su im prave, a nema ni opisivanja ljubavi. ¹³ Jedino prigovarjanja pripadaju *eclogi*, ali zbog toga *Ribanje* ulazi i u pastoralu. Pastoral je putopis, poslanica, *ecloga* i pohvalnica, ali u konvencionalnom smislu nije ništa od toga, jer se čini da je Hektorović pisao ono što je htio, bez obzira na rodovske norme. ¹⁴

A kako je, što je i o čemu je uopće Hektorović htio pisati?

Najvjerojatnije, zagonetke, pitalice, mudre izreke i pouke nisu tu samo nabacane bez smisla i reda. Ako bismo smatrali točnim sve ono rečeno o nepoetskom u Hektorovićeve *Ribanju* te ga sveli na golo izvješće s puta, bez ičega dublje skrivenoga u njemu, bilo bi kao da kažemo da tijelo postoji bez duha. A to bi bilo u izravnoj suprotnosti s Hektorovićeve nazorom na život i svijet, jer znamo da Hektorović to dvoje nije odvajao. U poslanici Nikoli Nalješkoviću (71) piše: »*sa tilom je svezan, kako znaš, s našim duh*«. U prenesenom smislu, smatramo, to je određenje odnosa između napisanoga i nenapisanoga, denotativnoga i konotativnoga, otkrivenoga i skrivenoga u Hektorovićeve *Ribanju*. Stoga,

⁴ Franjo ŠVELEC, »Petar Hektorović u hrvatskoj književnosti«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 82.

⁵ *Isto*, str. 82.

⁶ *Isto*, str. 82.

⁷ Nikica KOLUMBIĆ, »Hektorovićevo *Ribanje* kao predmet književno-naučnih ispitivanja«, str. 124.

⁸ *Isto*, str. 124.

⁹ Tonko MAROEVIĆ, »Hektorovićeve 'baščina'«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 36.

¹⁰ Franjo ŠVELEC, *nav. dj.*, str. 82.

¹¹ Frano ČALE, »O jedinstvu nadahnuća u *Ribanju* i *ribarskom prigovaraju*«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 101.

¹² Franjo ŠVELEC, *nav. dj.*, str. 80.

¹³ Pavao PAVLIČIĆ, »Kojoj književnoj vrsti pripada Hektorovićevo *Ribanje* i *ribarsko prigovarjanje*?«, *Croatica*, prinosi proučavanju hrvatske književnosti, god. XVIII, sv. 26/27/28, Zagreb, 1987., str. 101.

¹⁴ Marin FRANIČEVIĆ, *nav. dj.*, str. 21.

toliko naglašavane autorove riječi o vjernom opisivanju puta treba shvatiti krajnje uvjetno. *Ribanje* je alegorija i parabola, a ono »što« o kojem je Hektorović htio pisati dobiva u konačnici bogat dublji smisao. Ako je tomu tako, onda već samo na primjeru u bračkoj uvali zagubljene pozlaćene čaše¹⁵ možemo pretpostaviti da je Hektorovićev spjev pun mogućnosti za metaforička tumačenja i da alegorijski poima cjelinu univerzuma.¹⁶ Zar nije to vjerojatnije negoli reći da je gubitak pehara samo nevažna epizoda, izraz Hektorovićeve nesposobnosti da u svojem spjevu stvori prostorno-vremenski kontinuitet?

2. Sadašnje stanje u proučavanju *Ribanja*, vrhunci

A upravo epizodu s peharom, i onu o susretu s galijom, zajedno s bugaršticama, novija istraživanja kontinuirano naglašavaju kao čimbenike koji Hektorovićev spjev uzdižu u umjetničkom smislu.

Tako kažu da se zgoda s peharom ističe kao dokaz kako je svaki djelić stvarnosti vrijedan naše pozornosti, da je činjenični opis pehara pun poetskoga smisla i gradi osnovu Hektorovićevim renesansnim idejama, a temelj je i shvaćanju *Ribanja* kao djela s jedinstvenim nadahnućem, putem kojeg se brišu neprirodno stvorene granice među ljudima.¹⁷ Te se granice, čini nam se i vremenske i prostorne, brišu i pri opisu susreta s galijom i s njezinim gospodarom.¹⁸ Tu se, kao povezani nekom magijom, susreću nesputani ribari i elementarno more s visoko kultiviranim viteškim svijetom galije i njezinih putnika. Galija kao da se pretvara u dvorac u kojem se nalazi gizdavi vitez za kojega se ne zna kamo putuje, ali koji evocira sjećanje na priče o kojima su Hektorović i ribari već prvog dana pričali.¹⁹ Priče su to o vitezovima, pjesme u kojima se osuđuju neljudski odnosi i krvavi obračuni, a uzdiže se bratsko ponašanje, ljubav, ali i druge vrline. A i barka s ribarima i Hektorovićem renesansna je tvrđava u kojoj su ribari samo naizgled divlji. Čini se samorazumljivim da su bez vrlina, kvaliteta, kreposti, ali to je varka: pjevanjem i govorenjem, svojom skromnošću i mudrošću dokazuju posjedovanje skrivenih vrlina.²⁰

¹⁵ Petar HEKTOROVIĆ, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Priredio dr. Frano Čale, ŠK, Zagreb, 1974., str. 805–816: »Oni jur svoziše sežanj dvi hiljade,/ kad (ne znam ča biše) žeja me napade,/ al bihu kopita uzrok, al ježine,/ al vručina lita, al ke stvari ine./ Rih: Žeja me tira, nu mi dajte piti,/ nije toj zamira navlastito liti./ Kad oni da dadu i da služe htiše,/ vidih velu svađu, ričmi se snitiše/ jer ne bi buklje onde ni pehara,/ jedan mre od jije, a drugi se stara./ Pak su se svidili (stid jih biše reći)/ da su toj zabili pastiru služeci./«

¹⁶ Tonko MAROVIĆ, »Ribanje kao lovina«, Pogovor u: Petar HEKTOROVIĆ, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1988., str. 129–130.

¹⁷ Nikica KOLUMBIĆ, *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1980., str. 249–251.

¹⁸ *Ribanje*, 1135–1146: »Izajde galija, stasmo se čudeći/ kako vesli svija put od nas vozeći./ I k nam dovozivši, odkud smo, pitaše./ mi jim povidivši, ino ne iskaše./ Pozna me gospodar, vesel da me je sril./ jere u Stari Hvar u mene biše bil./ Taj čas progovori i zva me da viju,/ uzašadši gori, njegovu galiju./ Ondi me pozdravi za ljubav ne novu,/ kon sebe postavi za milost njegovu./ poljubi, počtova vele milo zvana,/ kako je njegova čud vasma poznana./«

¹⁹ Slobodan Prosperov NOVAK, *Povijest hrvatske književnosti. Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604.*, knj. 2, Biblioteka Historia, Zagreb, 1997., str. 322.

²⁰ Bojan BUJIĆ, »Music, Ethos, and the Historical Past in Hektorović's Fishing and Fishermen's Conversations«, u: *Ribanje i ribarsko prigovaranje; Fishing and Fisherman's Conversations*: složeno po Petretu Hektoroviću: by Petar Hektorović / [Petar Hektorović]; prijevod/translated by Edward D. Goy, *Biblioteka Bašćina*; knj. 3, Faros, Stari Grad, 1997., str. 166.

Čini se da je upravo vrlina ona vrijednost što je Hektorović želi istaknuti kao osnovnu temu svojega spjeva, a što je tipično za renesansnu književnost. On tu ideju naglašava isticanjem i uzdizanjem kršćanskih principa. To bi se, doduše, moglo protumačiti kao nedostatak humanističke hrabrosti i kopiranje srednjovjekovnog pogleda na svijet, ali, naprotiv, kršćansko moraliziranje samo razotkriva Hektorovića kao čovjeka svog vremena,²¹ pisca koji je spojio platonističku misao s kršćanskom doktrinom, *ethos* s ekspresivnošću književnog djela.²² Pritom su mu duhovne prakse srednjeg vijeka i viteštva poslužile kao zvijezda vodilja.

Ribanje kao viteški roman

1. Vitezovi, njihov život i borba

Takve Hektorovićeve preokupacije i nazor na život i svijet, njegova filozofska orijentacija i religiozno uvjerenje, te ono što su najnovija istraživanja o njemu izrekla, učvršćuju nas u uvjerenju da je *Ribanje*, uz sve gore navedene književne rodove, i stanovit duhovni viteški roman, i gralska *queste* ili potraga. Moguće je, naime, na temelju motiva iz gralskih romana i analizom simbola, tema i motiva, dokazati da je *Ribanje* i stanovit viteški roman o potrazi za gralom, a semiotičko istraživanje i pomno procjenjivanje prožetosti *Ribanja* s gralskim romanima pokazat će da je među njima ključna poveznica – vrlina. Smatramo da je Hektorovićeve potraga imala smisao u obnavljanju značenja vrline, pri čemu je upravo vrlina svrha i cilj koji se gubi, traži, a na kraju i pronalazi. Tu ćemo tezu ovim našim radom nastojati i dokazati.

Krenut ćemo najprije od naizgled samo izvanjski u spjev ubačenih bugarštica.²³ Teoretičari ukazuju na plemićku, feudalnu viteško-junačku sredinu postanka bugarštica,²⁴ tvrde da su motivi iz Hektorovićevih bugarštica preuzeti iz zapadnoeuropske srednjovjekovne viteške književnosti.²⁵ Tako bi funkcija bugarštica mogla biti ta da dadu smisao Hektorovićeve spjevu.²⁶ Bugarštice postaju jekom, odjecima Hektorovićeve osobe. Kad Hektorović ide na ribanje, ribari koji ga prate postaju njegov fragmentirani odjek, iznose mu priče koje pogadaju u središte njegova bića i razmišljanja, a onda i njegova spjeva, pjevaju pjesme iz davne viteške prošlosti koje bi i on sam rado pjevao, opčinjavaju ga pričama i pjesmama koje dolaze iz razdoblja koje odgovara njegovu životnome, misaonome i duhovnome stavu. Hektorović je tako izrazio svoju viziju svijeta i života.²⁷ U njoj teoretičari i historičari zapažaju kršćanski stav, koji se oslanja na savršenog stvoritelja, Boga, kojega se može u

---

²¹ *Isto*, str. 168.

²² *Isto*, str. 166.

²³ *Ribanje*, 230–243: »Naš gospodar poljem jezdi«; *Ribanje*, 523–594: »O kraljeviću Marku i bratu mu Andrijašu«; *Ribanje*, 595–684: »O Radosavu Siverincu«; *Ribanje*, 698–718: »I kliče devojka«.

²⁴ SCHMAUS, 1959., str. 65–84, citirano u: Ivan BOŠKOVIC, »Petar Hektorović – dramski pisac?«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 182–199.

²⁵ BANASEVIĆ, 1935., str. 136–137, citirano u: Josip TORBARINA, »Hektorovićevo *Ribanje* u kontekstu evropske književne tradicije«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 221.

²⁶ Frano ČALE, *nav. dj.*, str. 103.

²⁷ *Isto*, str. 98.

toj stvarnosti otkriti, spoznati i slijediti ga,²⁸ otkrivaju ljubav prema čovjeku i životu, lijepu i dobru u njima: svojevrsnu antimilitarističku poantu.²⁹

Zato, kad u *Ribanju* u bugaršticama nailazimo na viteško nasilništvo, znamo da su takvi i vitezovi u viteškim romanima; kada vidimo bratoubojstvo, sjetimo se dvoboja među Parzivalom i bratom mu Feirefizom.³⁰ Isto vrijedi i za ljubav među braćom, spremnost na žrtvu u nevolji, a i bliskost među braćom vitezovima i ratnicima i njihovim sestrama, o čemu podjednako pričaju i viteški romani i Hektorovićeve bugaršnice. Suprotnost pozitivnoga i negativnoga, pri čemu pozitivno prevladava i na kraju proizlazi iz onoga negativnoga, preuzeo je Hektorović od viteštva i utkao to u bugaršnice u *Ribanju*. Unošenjem ideala viteštva posredstvom bugarštica u svoj spjev, Hektorović je, kritički se odnoseći prema negativnim pojavama i nemoralu, pokazao potpuno prihvaćanje vjere, odbojnost prema pokvarenosti okoline, izdaji, ali je istaknuo i uvjerenje da, ako se borba neizbježno i mora voditi, treba je barem produhoviti izborom uzvišena cilja. Izborom viteških tema nastoji Hektorović dati profinjenu apsurdu rata i strahotu smrti u svojoj realnosti, a zbog Hektorovićeve vjerskog zanosa postaje viteška vrlina prikazana u bugaršticama – nekom vrstom sakramenta.³¹ Hektorović tako prihvaća religiozne motive koji ukazuju na sklanjanje u obnovljenu srednjovjekovnu duhovnu klimu.³² Kao uvjereni kršćanin, naglašavamo, tražio je Boga kojega se može otkriti, spoznati i slijediti ga traženjem ljepote, sklada i vrline u svemu što postoji, jer stvoreni svijet pretpostavlja i traži savršenog stvoritelja.³³

Prepoznaje se tu utjecaj rapskih franjevačkih samostana kao vjerskih i intelektualnih središta koja djeluju i daleko izvan Raba. Franjevačka mistika ostavila je u to doba znatnog traga u književnosti i umjetnosti. Redovi, koji su tada svojim propovijedima širili novoplatonistički doživljaj vjere, što je potiskivao aristotelizam, nalazili su privrženike u puku i njegovoj potrebi za iracionalnom mistikom. Mistika tih propovjedničkih redova nastavljala je novoplatonistička načela sv. Augustina, Pseudodionizija Areopagita, sv. Bernardina Sienskoga i drugih, i polazila od uvjerenja da čovjek može nadići sebe samoga i sjediniti se s Bogom, koji u sebi nosi arhetip svih stvorenja.³⁴

2. Pustinjaci i hodočašće

Iz istoga razloga, smatramo, Hektorović opisuje hodočašćenje morem družine iz *Ribanja*, posjet prebivalištu don Dujma Balistrilica u Nečujam na Šolti, šetnju do sanktuarija u ko-

²⁸ Nikša RAČIĆ, *nav. dj.*, str. 28.

²⁹ Nikica KOLUMBIĆ, »Hektorovićevo *Ribanje* kao predmet književno-naučnih ispitivanja«, str. 129.

³⁰ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1998., 741, 1–5: »Der heiden tet em getouften we./ des schilt was holz, hiez aspinde./ daz fulet noch enbrinnet./ er was von ir geminnet./ diun im gap, des sit gewis./ Pogani je navalio na kršćanina teškim udarcima. Štit mu je bio napravljen od drveta koje se zvalo Aspinde. Ne gori i ne trune. Mora da ga je voljela ona koja mu je poklonila ovaj štit, u to možete biti sigurni.«

³¹ Johan HUIZINGA, *Jesen srednjeg vijeka*, Naprijed, Zagreb, 1991., str. 64.

³² Frano ČALE, *nav. dj.*, str. 105.

³³ Nikša RAČIĆ, *nav. dj.*, str. 28.

³⁴ Ivan PEDERIN, »Svakidašnjica u Rabu od mistike do renesanse i baroka«. Zahvaljujem autoru na ustupljenim mi još neobjavljenim materijalima.

jem je boravio i Marko Marulić. Opisuje luku, crkvicu, vrt s čatrnjom i ljetnikovac,³⁵ sve ono što stvara ozračje duševnog mira i zadovoljstva.³⁶ Takav ambijent pustinje/samostana u Nečujmu na Šolti, kapelice i skromne crkvice, u kojima su boravili don Dujam Balistri- lić i Marul, neizostavna su podloga i podrška, potpora ljudima od vrline, kakvi su oni i bili. U tom razdoblju opažaju se brojni pustinjaci čija je mistička pobožnost bila u suprotnosti s putenom razularenošću renesanse, ali pustinjaštvo nije bilo karakteristično za gradove kao što su bili Rab i Split, nego više za ruralne sredine.³⁷ Stoga ne čudi Hektorovićev odlazak na Šoltu kako bi na još jedan način uspio ostvariti vezu s duhovnošću srednjovjekovnih viteških romana.

Hektorović i njegova družina, baš kao i junaci viteških romana, imaju svojevrsnu ulogu hodočasnika koji traže obećanu zemlju ili izgubljeni raj. Osjećaju se strancima u sredini u kojoj žive, u njoj su tek tragači za idealnim mjestom. Pokazuju predanost dalekim cilje- vima više naravi. Putovanje im je popraćeno kušnjama izdržljivosti i odricanjima, jer svi negativni uvjeti na putu pripremaju ih za prosvjetljenje i otkrivenje, koji su naknada na kraju putovanja,³⁸ plaća za muke i probleme iz vremena potrage. Da bi došli do svog cilja, hodočasnici traže savjet, vodstvo ili inspiraciju od pustinjaka.

Pustinjak simbolizira dugo hodočašće i posjedovanje vrlina, oružja protiv nepravdi na koje će se naići ili grijeha koje će se počinuti.³⁹ Pustinjak je učitelj koji objašnjava svijet i omogu- ćuje prijelaz iz jednog ontološkog stupnja u drugi, transcendiranje premoćna prostora tjele- snoga svijeta prijelazom u duhovni. Pustinjaci nude šansu za ponovno rođenje duše, obnovu koja može kompenzirati sve patnje, sumnje i gubitke iz prolaznoga fizičkog svijeta. Dolazak do pustinjačkog stana znači prosvjetljenje i kraj putovanja, svršetak sumnji i problema.

Svakomu je potreban učitelj, jer je na putu prema prosvjetljenju nužna određena mjera vod- stva. Ako imate sreće, pronaći ćete živućega učitelja, ali dobro je postupiti i kao Hektorović, vratiti se na mjesto gdje su pustinjaci primili svoju milost. Pustinjak/učitelj svatko je tko je

³⁵ *Ribanje*, 762–804: »Tad oni ne htiše tuj veće sidity, vesla napravíše ter jaše vozity./ Pojdosmo k Nečujmu za kušaty sriću./ gdi je bil don Dujmu stan Baništriliću, koji Split ostavy i tamo se zavy/ cić Božje ljubavy, da ga bolje slavy./ luku tuj obravyši za njemu služity./ u svemu poznavši da će zgodna biti./ Luka je velika, vridna za življenje./ u koj su razlika mista za lovljenje./ Ki u njoj plavy vežu lity dohodeći./ na šest mist potežu tratu tuj loveći./ Dugo vrime Marul Marko je tuj š njim bil, koga, mnim, da si čul i knjige njega čtil./ ke su raznesene po sve svity kraje./ čudno narešene, svake slasty slaje./ ki cića uminja koje on imiše/ i čista živinja svude poznan biše./ ki svojom dobrotom, kud godi je hodil./ i svetim životom svim je bil drag i mil./ svu našu okruni stranu mnogom dikom/ i častju napuni i hvalom velikom./ kim je urešen bil i jezik slovinski/ i kim se je dičil takoje latinski./ Ja mnim, ona dila ka vidih od toga/ da ti nisu bila brez Duha Svetoga./ ki mu da nauk taj i razum u nj stavy/ da ga zna svaki kraj, da ga vas svit slavy./ Marko Marul oni komu se svi čude./ koga glas svud zvony i cvate odsvude!/ Znaly su, njegova pisma ki su čtily./ razuma takova jesu l' gdi vidily./ O Splitu čestity, ku si sriću imil/ da s' vazda gnizdo ti razumnim ljudem bil!/ U tebi knjižnici mnogy se rodiše./ veli razumnicy, koji slavny biše./ ljudi vridna broja kojih glas mukal ni/ vasda družba tvoja bily su po sve dny./ ki kriposty biše svake napunjeny./ kako sami htiše, i vele hvaljeny./ Li Marul nad svima, za reči rič pravu./ najveću časty ima i diku i slavu./ Zvzydami meu svimi kako sja Danica./ tako t' meu mudrimy ime mu protica./«

³⁶ Ivan PEDERIN, *Hrvatski putopis*, Maveda, Rijeka, 2007., str. 11–12.

³⁷ Ivan PEDERIN, »Sebenico nel basso Medioevo fino al 1440«, *Archivio storico italiano*, Anno CXLIX (1991.), N. 550 Disp. IV (ottobre-dicembre), p. 830, usp. i: Ivan PEDERIN, »Šibensko društvo u drugoj polovici XV. st.«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 37 (1995.), str. 261.

³⁸ Jean CHEVALIER, Alain GHEERBRANDT, *Rječnik simbola: mitovi, snovi, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Kulturno-informativni centar, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2007., str. 211, s. v. hodočasnik.

³⁹ *Isto*, str. 599, s. v. pustinjak.

u samoći i posvećenosti Bogu dosegnuo trajno stanje prosvijetljenog blaženstva i tko je sposoban prenijeti to stanje na druge. Pomoći da se iz tame stupi u svjetlost. Učitelj/ pustinjač učeniku/ hodočasniku prenosi moć prosvijetljene svijesti. Stoga se njemu dolazi ne samo da bi se primile pouke već i da bi se primilo njegovo stanje milosti. K njemu se dolazi s težnjom k miru, koji je svima prirodan, ali se još nije otkrio ili potvrdio. K njemu se dolazi u nadi da će se uz pomoć vrline učitelja/pustinjaka otkriti vlastitu skrivenu uzvišenost.

Tako se čini da je Hektorovićevo potraga za savjetom i nadahnućem u Marulovu i Banistrićevo sanktuariju bila plodna: otkrio je vrlinu u sebi. Vratio se obnovljenih snaga gradnji svoga Tvrđalja. Iako Tvrđalj neće biti gotov za njegova života, on ga ostavlja poslije sebe kao nešto što se dalje mora graditi i nadograđivati, da služi zajednici, višem cilju: »*na pomoć općini, meni na zabavu, na utihu mojih koji će za mnom bit, jer je pravo svojih pomagat i ljubiti*«. Svoj imetak žrtvuje općoj koristi i svoje vrijeme usmjerava prema dobru rodnog kraja.⁴⁰ Sam Tvrđalj tako postaje hram vrline. A kao vrhunac i nagradu napisao je Hektorović i *Ribanje*: književnu posvetu vrlini. Sličan je to put spoznavanja onome Parsivalovu u romanu o gralu, kad je nakon savjetovanja s pustinjakom Trevrizontom prosvijetljen junak shvatio da mora pokazati brigu za drugoga, postaviti oslobađajuće pitanje, Kralja Ribara Anfortasa riješiti bolova i patnje i postati kraljem grala na dobrobit cijele gralske družine.⁴¹

3. Zamak

Spomenuta obećana zemlja ili izgubljeni raj koji hodočasnici traže u gralskim romanima, u biti je potraga za dvorcem, zamkom, a to je stvarno, izgleda, i gradnja Hektorovićevo Tvrđalja. Ta građevina postaje pjesnički, intelektualni, vizionarski simbol idealnog mjesta, raja.

Drevne su civilizacije raj često smatrale najljepšim prikazom zagrobnoga svijeta, najčešće u obliku predivnoga vrta. Taj vrt, smješten u središtu kozmosa, poimao se kao krajnja svrha čovječanstva. U biblijskim pričama postoji od pamtivijeka, pa ga se može usporediti s mitom o izvornom zlatnom dobu,⁴² koje je čovjek nekoć poznao, ali i izgubio, i koje će se jednoga dana vratiti.⁴³ U Postanku 2, 8–14 stoji zapisano:

I Jahve, Bog, zasadi vrt na istoku, u Edenu... Tada Jahve, Bog, učini te iz zemlje nikoše svakovrsna stabla – pogledu zanimljiva a dobra za hranu... Rijeka je izvivala iz Edena

⁴⁰ Cvito FISKOVIĆ, »Petar Hektorović i likovne umjetnosti«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 70.

⁴¹ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 502, 24–30: »Trevrizont sich des bewac,/ er sprach 'gip mir dîn sünde her:/ vor gote ich bin dîn wandels wer./ und leist als ich dir hân gesagt:/ belîp des willen unverzagt./ von ein ander schieden sie:/ ob ir welt, sô prûevet wie./ Trevrizont je govorio Parzivalu:/ 'Predaj mi svoj grijeh! Ja sam pred Bogom jamac/ za tvoju pokoru. Slijedi/ što sam ti rekao./ drži se toga nepokolebljivo!'/ Potom su se rastali:/ ako vam drago, razmislite/ kako se to zbililo./«; U: Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, prijevod Truda Stamač, Koncertna direkcija, Zagreb, 1996., str. 45.

⁴² *Ribanje*, 1217–1234: »Kad jidro napeše, htiše se napiti./ zatim se počеше meu sobom šaliti./ Tuj bi pripovisti vrmena staroga/ kojih se dosti čti do dneva ovoga./ kad su živinice ričmi govorile/ i kada su ptice pojuć svih učile/ ki putuju gorom, neka bilja znaju./ uzbudiv se zorom, ku kripost imaju./ zelena dubrava kad rikom teciše./ košuta kon lava brez straha kad biše./ zec tokoj kon harta gdi se ljudi čude./ prid kim vas posarta kad ga tirat bude./ kad vočke gredihu pustiv perivoje./ rike pristanihu brez barzine svoje./ kad stinje uzbisni naglo postupajuć/ za sladkost od pisni Orfea slišajuć./«

⁴³ Didier COLIN, *Rječnik simbola, mitova i legendi*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004., str. 361, s. v. raj.

da bi natapala vrt; odatle se granala u četiri kraka. Prvom je ime Pišon, a optječe svom zemljom havilskom, u kojoj ima zlata. Zlato je te zemlje dobro, a ima ondje i obedelija i oniksa. Drugoj je rijeci ime Gihon, a optječe svu zemlju Kuš. Treća je rijeka Tigris, a teče na istok od Ašura; četvrta je rijeka Eufrat.

I Marko Polo je tijekom svojih putovanja opisao tvrđavu i vrt užitaka Starca s planine. Nado-punjavana izvješćima križara koji su se tim prostorima vraćali kući, ta je priča dijelom korijen srednjovjekovnim legendama o raj u zemlji, prostoru s dvorcem grala kojim vlada Kralj Ribar. A u viteškom romanu *Graal del Perlesvaus*, Artur dolazi do dvorca i do rijeke koja izvire u Zemaljskom raj u Dolini obilja.⁴⁴ U Somersetu, pokrajini na jugozapadu Engleske, priča se da su se Krist i Josip iskrcali iz broda u Tartessou i da su se smjestili u zemlji vječnog ljeta, mjestu zvanom »od raja«. ⁴⁵ Junaci gralskih romana dolaze do čudesnih mjesta punih različitog voća, stabala, cvijeća u čudesnim bojama,⁴⁶ ptičica,⁴⁷ koje su u srednjovjekovnoj književnosti alegorije anđela,⁴⁸ ili do raskošnoga dvorca na vrhu brda, punog zlata, svjetla, prostora blještavog od sjaja dragog kamenja i dragocjenih materijala iz svih krajeva svijeta.⁴⁹ Ti su opisi, rekli smo, vrlo slični opisu rajskoga vrta i opisu vrta u Tvrđalju u *Ribanju*. Opis je to »bez premca u starijoj hrvatskoj književnosti«. ⁵⁰ Čak i Mavro Vetranović piše Hektoroviću u gradnji Tvrđalja i sadnji vrta i uspoređuje ga s rajem:

Polaču i dvor tvoj, koji si sagradil/ i gizdav perivoj svijem biljem nasadil;/ Onimijem najliše, koje u vrijeme u svako/ gozdavo miriše, ljuveno i slatko;/ i razlika voća daržeći rod svaki,/ od kojijeh još voća jakno raj zemaljski.

Nalazio se Tvrđalj na vrhu brda, uzduž južne strane pružao se obrambeni zid,⁵¹ imao je ribnjak, golubarnik, kamenu trpezu, grožđe, kulu.⁵² »Polača i dvor« su to s uređenom lukom

⁴⁴ Andrew SINCLAIR, *L'avventura del Graal*, Traduzione di Barbara Carrara e Christina Saracchi, Arnoldo Mondadori Editore, Milano, 1999., str. 75.

⁴⁵ *Isto*, str. 24.

⁴⁶ *Tkonski zbornik: hrvatskoglagoljski tekstovi iz 16. stoljeća*, transliterirao i popratne tekstove napisao: Slavomir Sambunjak, Općina Tkon, Tkon, 2001., »Čtenje Agapita«: 86r 18–86v4: »I obrete v nih dreva različnimi cveti c/vatuče, različna ovoća imuće, ih že/ niktože ne vide nigdaže./ I sedehu ptice/ v dreveh teh različni imuće odežde./ Ovem beše êko zlato perie, a drugim bagr/no, a inem črvleno, a tretim zeleno, a edne beli/ êko i sneg i behu im glasi različni. Šapta/hu druga ka družu, poêhu pesan različnu./ ova glasom lahkim a tankim peniem, a dr/uga velikim glasom, êko po redu ih po/ dobni eže slava ih velika eže nik/tože sliša ni videl esi na sem svête./« Usp. i: Zaneta SAMBUNJAK, *Heretičko bogoslovlje u strukturi srednjovisokonjemačke književnosti i hrvatskih srednjovjekovnih apokrifā*, Demetra, Zagreb, 2007., str. 155–197.

⁴⁷ Andrew SINCLAIR, *nav. dj.*, str. 42.

⁴⁸ Ivan PEDERIN, »Pretvorba hrvatskog iz crkvenog u književni jezik (Raščlamba uporabe bogoslovnog i književnog nazivlja kod Šiška Menčetića i Džore Držića)«, *Jezik*, 45 (1998.), br. 4, str. 131.

⁴⁹ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 226, 18–19: »Vil tūrne, manec palas/ dā stuont mit wunderlicher wer./ Puno tornjeva i poneki dvorac stajali su tamo u bajkovitoj moći.« Ili: 229, 23–27: »Si giengen ūf ein palas./ hundert krōne dā gehangen was./ vil kerzen drūf gestōzen./ ob den hūsgeŋōzen./ kleine kerzen umbe an der want./ Išli su gore prema jednom dvorcu. Tamo je stotinu kruna stajalo obješeno nad ljudima u kući, na to je bilo stavljeno puno svijeća, a naokolo po zidu male svijeće.« Ili: 230: 6–9: »Eins dinges man dā niht vergaz:/ sīne hete niht betūret./ mit marmel was gemūret/ drī vierkke fiwerrame./ I bilo je još nešto, i za to su se pobrinuli, i pri tome nisu pazili na novac: od mramora su bila uzidana tri četverokutna kamina.«

⁵⁰ Cvito FISKOVIĆ, *nav. dj.*, str. 74.

⁵¹ *Isto*, str. 72.

⁵² Josip TORBARINA, »Hektorovićevo *Ribanje* u kontekstu evropske književne tradicije«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 206.

i podignutim »tvrđim mostom«.⁵³ Imao je crkvicu, starinski namještaj i srebrninu, oružje i brodicu. Zdenci su mu bili dobro svedenih izvora, imao je širok vrt i bujan perivoj na vodnom tlu gdje su korisne biljke sađene zajedno s ukrasnim, rijetkima i egzotičnim, bio je pun voća, cvijeća i miomirisna ljekovita bilja koje su mu zasadili vještaci. Hektorović važnije nabraja, dok obične voćke i biljke prešućuje.⁵⁴ Čini se kao da u taj opis »ugrađena linija koja ide od ribnjaka na dnu do tornja s golubarnikom na vrhu vodi tu kuću kroz pravu vertikalnu kršćanskih simbola, od kristolikih riba do golubova što su poput Duha Svetoga izlijetali iz rupa pod krovom«.⁵⁵ Takvim prikazom svojega dvorca i vrta vratio se Hektorović isticanju značenja srednjovjekovnoga gralskoga dvorca kao arhetipa rajskoga vrta, a hrvatsku književnost obogatio je opisom raja kakav do tada još nije imala. Gradnjom Tvrđalja kao suprotnosti slici opustošene zemlje iz njegove realnosti, nastavlja hvarski pjesnik tradiciju opisa srednjovjekovnih gralskih dvoraca iz viteških romana kojima je kao suprotnost stajala pusta zemlja koja ih je okruživala.⁵⁶

4. Voda i ribarenje

Srednjovjekovni gralski dvorci, pa tako i Tvrđalj, nalaze se u blizini vode. Njihovi gospodari vladaju vodom, voda im je podčinjena (Kralj Ribar),⁵⁷ poznate su im tajne mora⁵⁸ i odlaze barkom na ribarenje.⁵⁹

⁵³ Cvito FISKOVIĆ, *nav. dj.*, str. 63.

⁵⁴ *Isto*, str. 70–74.

⁵⁵ Slobodan Prosperov NOVAK, *Povijest hrvatske književnosti. Od humanističkih početaka do Kašićeve Ilirske gramatike 1604.*, knj. 2, Biblioteka Historia, Zagreb, 1997., str. 285.

⁵⁶ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 225, 19–30: »Er sprach 'hêr, mirst, niht bekant/ daz weder wazzer oder lant/ inre drîzecz miln erbûwen sî./ wan ein hûs lit hie bî?./ Reče: 'Gospodaru, u krugu od trideset milja nije mi poznato da postoji voda ili zemlja koji bi bili išta drugo doli divlji'«; No o kakvoj je pustoj zemlji riječ kad se u *Ribanju* pokazuje samo sklad i idila? Hektorović ne spominje ni Turaka ni Mletaka niti otvorenom aluzijom cilja na njih u svom *Ribanju*. Stoljeće 16. kritično je razdoblje kad su Turci silazili na Jadran ugrožavajući razvitak civilizacije u našim primorskim općinama. Oni su 1532. napali Stari Grad i opljačkali i njegov Tvrđalj. Vidi: Cvito FISKOVIĆ, *nav. dj.*, str. 70. To je vrijeme kad se razdor i krvoprolića u domaćoj hvarskoj sredini izmjenjuju s prijetnjama turske opasnosti, s nasrtajima osmanlijskih i gusarskih galija i s pritiskom mletačke dominacije, zgarista, pljačke, klanja, vješanja i slično. Vidi Frano ČALE, *nav. dj.*, str. 100. No u *Ribanju* nema niti spomena dramatične atmosfere povijesne stvarnosti, pa ono postaje kontrast nestalnoj i tragičnoj zbilji mletačke Dalmacije. Vidi: Frano ČALE, *nav. dj.*, str. 101. Ova nas je konstatacija podsjetila na to da je isti književni postupak, dakle, ne spominjanje, koristio i autor najpoznatijega srednjovjekovnoga viteškog romana *Parzival*, Wolfram von Eschenbach. On je u svom djelu govorio o povijesnoj stvarnosti obilježenoj križarskim ratovima i Inkvizicijom koristeći pritom alegoriju. Križarski ratovi i Inkvizicija na Zapadu otkrivaju unutarnji raskol u kršćanstvu i nemoć Crkve da, čak i u razdoblju prilagodbe i otvaranja, izbjegne kršćansko dijeljenje. Vidi: Le GOFF, »Il cristianesimo medievale in Occidente dal Concilio di Nicea alla Riforma«, u: *Storia delle religioni* a cura di Henri-Charles Puech, 10. *Il cristianesimo medievale*, Editori Laterza, Bari, 1981., str. 87–89.

Hektorović tako, vjeran svojoj viziji života temeljenoj na srednjovjekovnoj duhovnosti, na sličan način, izgleda, svjedoči o raskolu u svome svijetu i stvarnosti. Vidi: Frano ČALE, *nav. dj.*, str. 101., i o nemogućnosti da se takav raskol izbjegne.

⁵⁷ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 225, 2–4: »Er kom des âbnts an einen sê./ dâ heten geankert weideman./ den was daz wazzer undertân./ Došao je uvečer toga dana do jednog jezera. Tu su u svojem brodu na sidru ležali ribari kojima je voda bila podčinjena.«

⁵⁸ Bojan BUJIĆ, *nav. dj.*, str. 168.

⁵⁹ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 491, 5–8: »Gein des mânen wandel ist im wê./ Brumbâne ist genant ein sê:/ dâ treit mann ûf durch sîezen luft./ durch sîner sûnen wunden gruft / daz heizt er sînen weidetac:/

Ribarenje kao srednjovjekovna tema alegorijskog putovanja u kontekstu renesansne književnosti čini se da više nije objašnjavala cjelinu egzistencije, pa joj je trebalo dodati još sadržaja da bi odgovarala aktualnoj ilustraciji Hektorovićeve doživljaja vlastite epohe ili života.

Tako je paternalističkom odnosu Hektorovićeve prema njegovim pomoćnicima u ribolovu dodana prisnost, što podsjeća na očinski i učiteljski odnos načitanoga hidalga don Quijotea prema svome štitonoši Sanchu. Osobnost i jedinstvo Hektorovićeve družine na brodu⁶⁰ postaju vrlinom i temeljnim razlogom za obnavljanje srednjovjekovne teme duhovne povezanosti gralske družine. Hektorović kao bolestan, umoran starac ne može sam otići na barku ribariti i danima i noćima putovati. Stupa na »plav«, a objekti na njoj, pa i ono što vidi oko sebe na moru, postaju oživljena bića puna vrlina koja mu govore svoju priču i komuniciraju s njim olakšavajući mu samoću, vraćaju inspiraciju.

Dok lovi s ribarima, Hektorović priča, ribari njemu govore svoje priče, a to što im je dob različita, jedni su mladi a drugi stari,⁶¹ to simbolizira vječan ciklus ponovnog rođenja i obnavljanja. Slično je u romanu *Parzival* Wolframa von Eschenbacha. Tamo se Kralj Ribar Anfortas nalazi u blizini svijetlećeg predmeta, grala, koji posredstvom natpisa obnavlja družinu u vječnom ciklusu regeneracije izborom najboljih i bezgrešnih mladića i djevojaka te Kralja Ribara održava na životu. Kralj povremeno odlazi na noćno ribarenje po mjesječinom obasjanom jezeru u pratnji svoje gralske družine.⁶² Družina mu je od pomoći kad mu zatreba, a njegov ribolov postaje potraga za odmorom, obnavljanjem snage i za olakšanjem bolova od kojih pati zbog svoje grešnosti.

Ribarenje je tako neka vrsta anamneze, izvlačenja elemenata nesvjesnoga, ali ne usmjerenim i racionalnim ispitivanjem, nego dopuštajući zapretenim sjećanjima da izviru spontano, prebirući pritom njihove neočekivane učinke. Nesvjesno se uspoređuje s vodenim prostranstvom, rijekom, jezerom, morem, u kojima su skrivena bogatstva što će ih anamneza i analiza izvući na površinu, poput ribara koji mrežom izvlači ribe.⁶³ Podsvjesno, umorni i bolesni starci, Anfortas i Hektorović, posredstvom vode kao primordijalnog simbola obnavljanja i plodnosti, a zajedno s djelovanjem svjetla što pojačava globalni univerzalni kontekst, kataliziraju potragu za uskrsum svojega prošlog vrloga »ja«:⁶⁴ bila to bezgrešnost, mladost, zdravlje, snaga, inspiracija ili što slično.

Na ribarenje kreću kao na put uklanjanja prirođenih nedostataka ljudskog stanja, tragične ljudske nesposobnosti održavanja zadovoljstva. Njihovo nezadovoljstvo postaje jednostavno pitanje pogrešnog identificiranja. Nezadovoljni su jer misle da su tek pojedinci, usamljeni u svojim strahovima, nedostacima, ogorčenosti i smrtnosti. Ne uviđaju svoju

---

swaz er aldâ gevâhen mac/ bî sô smerzlîchen sêre./ er bedarf da heime mêre./ Za mjeseeve mijene muče ga/ strahoviti bolovi. U blizini/ nalazi se jezero Brumban./ Tamo ga tad odnesu kako bi / mirisan zrak nad jezerom/ rastjerao loš vonj rane. To on zove svojim danom lova, / no dvoru treba više no što/ čovjek mučen boli može uloviti.« U: Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, prijevod Truda Stamać, Koncertna direkcija, Zagreb, 1996., str. 37. ili *Ribanje*: 43–48: Premda se slab čuju, odlučih za tri dni/ Da kudgod putuju, neka me doma ni. / Ter za spunit želju najдох dva ribara/ (Istinu ti velju) najbolja od Hvara./ Paskoja jednoga, dobra muža i prava./ Nikolu drugoga, mlada i gizdava./

⁶⁰ Ivan PEDERIN, *Hrvatski putopis*, str. 330–345.

⁶¹ Usp. gore bilješku br. 59.

⁶² Usp. gore bilješku br. 57 i 59.

⁶³ Jean CHEVALIER, Alain GHEERBRANDT, *nav. dj.*, str. 615–616, s. v. ribolov.

⁶⁴ Jean Campbell COOPER, *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*, Beograd, 1986., str. 187.

dublju, božansku prirodu. Ne uviđaju da u njima prebiva vrhovno biće koje je uvijek u miru. To vrhunsko biće njihov je istinski identitet, univerzalan i božanski. Za njim tragaju. U traganju će živjeti sve dok ne spoznaju tu istinu. Stoga, dok su na ribarenju, u nastojanju su da osvoje osobni doživljaj vlastite božanstvenosti te da vječno zadrže taj doživljaj.

Metafora mora i vode tako je utkana u priču o starcima koji su u strahu od vanjskih elemenata, a u potrazi za obnovom, bila ona tjelesna ili duhovna, bila ona promjena njihova unutarnjega ili vanjskoga svijeta.

Osuđeni su, Kralj Ribar i Hektorović, na to da nose svoje staro, bolesno tijelo do kraja putovanja u procesu ponovljenih pokušaja ostvarivanja svojih želja i jasnoga shvaćanja svoga bića. To se nastojanje potencira i samom činjenicom što su fizički ograničeni (godinama, bolešću, skućenim prostorom na brodu), ali i mentalnim kočnicama (grijeh, strah da oslobađajuće pitanje neće biti postavljeno, da patnja nikad neće proći, da se zagonetke neće riješiti, da se inspiracija neće vratiti). Izdržati sve to nije lako, ali fizička je neugoda neophodna za uskrsnuće i obnavljanje duše.

Ono što motivira gralsku priču i Hektorovićev spjev prerasta tako u potragu za stabilnošću i smislenim postojanjem u svijetu poremećenih vrijednosti, olabavljenih međuljudskih odnosa, reda pretvorena u kaos, ljudskih srdaca bolesnih od nesreća, starosti i tuge. Potreba junaka za ribarenjem/putovanjem po vodi uistinu je potraga za vraćanjem redu, stabilnosti, izgubljenim vrlinama, božanskome.

Ribanje – gralska queste

1. Izgubljeni pehar

Simbolom narušena reda, poremećene stabilnosti i ugrožena jedinstva Hektorovićeve ribarske družine postaje izgubljeni gospodarev pehar. Kad su se otisnuli od Brača, pošto su na tom otoku kupili meso i druge pastirske proizvode, Hektorović je poželio popiti čašu vina. No, začudo, čaše iz koje je gospodar običavao piti, njegove čaše, pehara, nigdje na brodu nije bilo. Tad su se sjetili da su iz te čaše na obali Brača dali piti pastiru s kojim su trgovali te da je tamo vjerojatno pehar ostao zaboravljen. Zato su se hitno odlučili vratiti. Povratak, potraga za peharom odmah je započela.⁶⁵ No zašto bi jedan pehar, pozlaćena čaša, bio tako važan da bi se po njega trebalo vraćati? Znači li što povratak? Povratak je povezan s potragom za rajem, središtem, izvorom, očitovanjem svojega počela.⁶⁶ Kojem se počelu, središtu ili izvoru vraćaju naši ribari i Hektorović kad krenu u potragu za izgubljenim peharom? Općenito se pehar vezuje uz obrednu čašu (kalež) u kojoj se nalazi Kristova krv. Euharistijski je kalež namijenjen pričesnom obredu, sadrži Kristovo tijelo i krv, a ostvaruje jedinstvo s božanskim. Jer, »tko blaguje tijelo moje i pije krv moju, ima život vječni« (Iv 6, 54), kaže Isus. Tako kalež (pehar) postaje simbolom vječnosti i jedinstva.⁶⁷

⁶⁵ *Ribanje*, 833–848: »Zabivši se, staše nikoko mučeći./ nijedan ne znaše ča činit ni reći./ Tuj ne govoreći, smisliš se tada./ jedan sprid vozeći, a drugi nazada./ Plavju obarnuše na tihomu moru/ tere se varnuše opeta uzgoru./ U tome nemiru odlučiše iti/ gdino se pastiru podaše napiti.«

⁶⁶ Jean CHEVALIER, Alain GHEERBRANDT, *nav. dj.*, str. 574, s. v. povratak.

⁶⁷ *Isto*, str. 98–99, s. v. čaša.

I kad je pjesnikov pehar bio izgubljen, jedinstvo i zajedništvo, srce one družine, bilo je izgubljeno. Gubitak pehara narušio je sklad družine jer je tad Paskoje počeo koriti Nikolu, kojega je smatrao krivcem za gubitak.⁶⁸

Slično je i s gralom u Wolframa von Eschenbacha, gdje ima svrhu da okupi i sjedini družinu, ugasi žed i utoli glad, obnovi snagu. Gral pripada svima i svi iz njega dobivaju za jelo i piće ono što žele. Natpisom koji se na gralu pojavljuje brišu se granice između mladih i starih, bogatih i siromašnih, mudrih i glupih, onih s dna hijerarhijske ljestvice i onih s vrha, onih iz ove ili one zemlje, onih s istoka i onih sa zapada.⁶⁹ Istoj je svrsi trebao služiti i Hektorovićeve pehar iz Damaska s natpisom napisanim »moreškimi slovi«: »gdi godi budeš ti, veseli družinu!«. Bio je stara Hektorovićeve uspomena koju je čuvao. Na njemu su bili izrezbareni Mjesec i Danica, bio je od srebra, pozlaćen po rubovima,⁷⁰ a kad je postao nešto što se gubi, traži, pronalazi,⁷¹ čini nam se da i u Hektorovića postaje simbolom koji njegov spjev vezuje za gralski roman: svi su iz njega pili, i gospodar i ribari, on ih je sjedinjavao oko vatre i trpeze dok su pričali viteške priče,⁷² a onda su ga nepažnjom

⁶⁸ *Ribanje*, 841–860: »Paskoj se boleći cić toga dostojno./ vas taj put noseći sarce nepokojno./ Govoreći njemu: Vid se omarsismo/ jere te u svemu toko prihvalismo!/ I glavom pokima rekši: Mudri neće/ da se nitkor nima hvaliti odveće./ Priče ga karati nemilo rad toga./ zatim mu davati nauka dobroga./ Veću pomnju prudi ěloviku imiti/ ner težeć ki trudi i vele dobiti./ Istina bo je toj i pravo t' se reče/ (pametuj svak ovoj!): Pomen kuću teče./ nepomnja raztiče stoke i velike/ kako kad iztiče vodica iz rike./ Toj ve si domodar ne u zloj haljini./ sam sebi gospodar i svojoj družini./ lahko ćeš doteći gdi se taki shode./ s nepomnjom ne hteći čuvat se od škode./ i znaj da ćeš tvoj stan skoro razčiniti/ i ne u vele dan, hteć tako živiti.« i: *Ribanje*, 863–865: »Nikola, ki je kriv i ne gleda gori./ koliko da ni živ riči ne govori./ Vas taj put mučavši, čestokrat uzdiše.«

⁶⁹ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 470, 21–30: »Die aber zem grāle sint benant./ hoert wie die werdent bekant./ zende an des steines drum/ von karacten ein epitafum/ sagt sīnen namen und sīnen art./ swer dar tuon sol die saelden vart./ ez sī von meiden ode von knaben./ die schrift darf niemen danne schaben./ sō man den namen gelesen hāt./ vor ir ougen si zergāt./ Čujte sad kako se znade tko je/ gralu pozvan. Gore uz rub kamena/ javlja se tajanstveni zapis./ On objavljuje ime i rod djevojke/ ili dječaka koji je određen/ za spasonosni put do grala./ Natpis nije potrebno ukloniti/ jer čim se pročita, nestaje nam/ s očiju.« u: Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, prijevod Truda Stamać, Koncertna direkcija, Zagreb, 1996., str. 22, i: 471, 1–14: »Si kōmen alle dar für kint./ die nu dā grōze liute sint./ wol die muoter diu daz kint gebar/ daz sol ze dienste hoeren dar!./ der arme unt der rīche/ frōunt sich al gelīche./ ob man ir kint eischet dar./ daz siz suln senden an die schar./ man holt se in manegen landen./ vor sūndebaeren schanden/ sint si immer mēr behuot./ und wirt ir lon ze himel guot./ swenne in erstirbet hie daz lebn./ sō wirt in dort der wunsch gegeben./ Tko danas kao odra- stao/ živi uz gral, gral ga je zvao/ ko dijete. Svaka se majka može/ držati sretnom bude li joj dijete/ pozvano u službu grala. Siromašni/ i bogati sretni su kad su pozvani/ poslati dijete u bratstvo grala./ Iz mnogih zemalja dolaze mu članovi./ ostaju uz gral doživotno/ neokaljani mrljom grijeha./ Kasnije, u nebu, čeka ih nagrada./ Kad im dani na zemlji isteknu/ u nebu ispunjenje želja steknu.« u: Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, prijevod Truda Stamać, Koncertna direkcija, Zagreb, 1996., str. 23.

⁷⁰ *Ribanje*, 821–832: »Počeh ja gasiti tiho tuj nezgodu./ ki se imah sarditi i žaliti škodu./ Malo t' me griziše taj škoda takova./ neg ča mi drag biše ki mi ga darova:/ od Damaška strane doni ga znanac moj/ meu stvari izbrane kojim ne biše broj./ Kada u njemu staše vince al vodica./ na dnu mu se sjaše s miscem Danica./ Meštar na nj pisat hti ovu rič, ne inu: 'Gdi godi budeš ti, veseli družinu!' Moriškimi slovi toj hti upisati/ pri ner ga gotovi i zlatom pozlati.«

⁷¹ Jean CHEVALIER, Alain GHEERBRANDT, *nav. dj.*, str. 98–99, s. v. čaša.

⁷² *Ribanje*, 175–202: »Rih ja: Druzi mili, nač hitasmo ribe?! Vrime je blagovat. Ča se oblinismo?! Hod' mo se počtovat kakono želismo./ Taj čas potekoše ter oganj snitiše./ variše i pekoše kako sami htiše./ Tuj se pokripismo na volju brez priše/ i pismo i jismo koliko ki htiše/ na onu tarpezu kamenu ka stoji/ gдино se vitezu takovu pristoji./ Okolke kon vode i sad postavi./ toj svim ki dohode i sebi pripravi./ Pod sincom pri kući svi se veseleći./ oni potičući, a ja sam sideći./ Paskoj nas ponudi jer ščediti neće./ reče: Dobri ljudi, biste li što vete?! Hoćete l' od mene oni prisnac veli/ al turtu ke žene peku na padeli./ al da vam jajnik tuj prinsem? Recite!./ Nu se svaki počtuj ter se veselite./ vazmi svaki vaju! Rih: Barže ribari/ mišati ne haju s ribom marsne stvari./ Meni je ovoj dosti po nauku momu./ nitkor vas ne prosti tomu ni ovomu./ Sve je toj pečeno ne da

zaboravili⁷³ i ponovno stvorili granice među sobom, između onih koji su nepažljivi i zaboravljivi i onih koji to nisu, između gospodara i ribara, starih i mladih, onih koji imaju i onih koji su izgubili.

A sjaj Mjeseca i zvijezde Danice na peharu povezuju pehar iz *Ribanja* sa sjajem pehara kojega je Chretienov Perceval vidio u dvorcu grala: uz zlatne svijećnjake gleda plemenitu djevojku kako nosi posudu od dragog kamenja, koja zrači briljantnom svjetlošću, i još jednu djevojku koja nosi srebrni tanjur. Gral isijava svjetlost koja zasjenjuje zvijezde. Gral, dakle, tako snažno svijetli da čak i svijeće u svijećnjacima izgube svoju blistavost kao i zvijezde i Mjesec kad se pojavi Sunce. Gral je usporediv sa Suncem, srebrni tanjur s Mjesecom, svijeće sa zvijezdama.⁷⁴ Hektorovićeve pehar, u kojem se kad je pun vide Mjesec i zvijezda Danica predstavlja tako mikrokozmos posredstvom kojega se putem odsjaja svjetla na vodi ili vinu čovjek može poistovjetiti s makrokozmosom.

Nikolinom nepažnjom izgubili su dragocjeni pehar međusobnog sjedinjenja i univerzalnog jedinstva s kozmosom, čije je počelo i očitovanje jedinstvo: Stvaralačka energija uni-

---

se povrati./ i na plav sneseno, ner da se potrati./ Videć da neću ja, ni oni ne htiše./ neg da za drugovja hrane odlučise./« i: *Ribanje*, 867–874: »Zatim, malo stavši, dojdosmo gdi htiše./ Kad tuj dojdosmo, nuti sriće naju./ bukliju najdosmo s peharom na kraju./ Pri ner se krenuše (Paskoj ga pozire)/ njom se nategnuše na volju brez mire./ Kada se napiše našad sve tuj milo./ kako pozabiše sve ča biše bilo./ ter se uputiše hteći naprid iti./ vrmena ne htiše veće tuj gubiti./«

⁷³ Usp. gore bilješku br. 15.

⁷⁴ Chrétien de TROYES, *Perceval*, Perceval alla corte del »Roi Pêcheur«, u: Giulio BERTONI, *San Graal*, Societ' a tipografica Modenese, Modena, 1940., str. 36, 34–89: »Un graal antre ses deus mains/ Une dameisele tenoit./ Qui avuec les vaslez venoit./ Bele et jante et bien acesmee./ Quant ele fu leanz antree/ Atot le graal qu'ele tintz./ Une si granz clartez i vint/ Qu' ausi perdirent les chandoiles/ Lor clarté come les estoiles/ Quant li solauz lieve ou la lune./ Après celi an revint une/ Qui tint un tailleor d'arant/ Li graaus, qui aloit devant./ De fin or esmeré estoit./ Pierres precieuses avoit/ El graal de maintes menieres./ Des plus riches et des plus chieres/ Qui an mer ne an terre soient./ Totes autres pierres passioient/ Celes del graal sanz dotance./ Tot ausi con passa la lance/ Par devant le lit s'an passerent/ Et d' une chanbre an autre antrerent./ Et li vaslez les vit passer/ Et n'osa mie demander/ Del graal cui l'an an servoit./ Que toz jorz an son cuer avoit/ Le parole au prodome sage./ Si criem que il n'i et damage/ Por ce que j' ai oï retreire/ Qu'ausi bien se puet an trop teire/ Con trop parler a la foiee./ ...Et dui vaslet ont aportee/ Una table lee d'ivoire./ Einsi con tesmoingne l'estoire./ Ele estoit tote d'une piece.../ ...Et les morsiaus lor met devant/ Sor un gastel qui fu antiers./ Et li graaus andemantiers/ Par devant aus retrespasa./ Et li vaslez ne demanda/ Del graal cui l'an an servoit./ Por le prodome se tenoit./ Qui doucement le chastia/ De trop parler, et il i a/ Toz jorz son cuer, si l'an sovient./ Mes plus se test qu'il ne covient./ Qu'a chascun més don l'an servoit/ Par devant lui trepasser voit/ Le graal trestot discovert./ Mes il ne set cui l'an an sert./ Et si le voldroit mout savoir./ Nakon toga došao je Graal nošen objema rukama lijepe, mlade i ukusno odjevene djevojke, koja je u korak pratila mlade služitelje. U času njenog ulaska i dok je držala Graal, dvoranom se rasprostrla tako jaka svjetlost, da su svijeće izgubile svoj sjaj isto onako kako zvijezde izgube svoje svjetlo kad osvane Sunce ili izađe Mjesec. Nakon te djevojke dolazi druga držeći dasku za rezanje mesa. Graal, što bijaše nošen na čelu kolone, načinjen je od čistoga, finog zlata. Na njem se moglo vidjeti više vrsta najskupljeg i najbogatijeg dragog kamenja, morskog ili zemaljskog. To je kamenje bez imalo sumnje nadilazilo sva druga kamenja. Ti predmeti, kao i koplje prije njih, defilirali su pred vitezom, nakon čega su odneseni u drugu sobu. Mladi Perceval je vidio kako predmeti prolaze ne usuđujući se pitati komu je namijenjeno služenje Graalu, jer se cijelo vrijeme u sjećanju držao riječi svog plemenitog i mudrog učitelja. Bojao se da to ne bude šteta, jer je i sam često čuo kako se govori da se može previše šutjeti, kao i previše pričati. ...dok su za to vrijeme dva služitelja nosili široki stol od bjelokosti. Po svjedočenju pripovjedača, stol je bio napravljen od jednog komada... U međuvremenu, Graal je nanovo prošao pokraj njih i Perceval nije pitao komu je namijenjeno to Graalovo služenje. Dvoumio se zbog svog učitelja koji ga je blagim prigovorom upozorio na opasnost prevelikog govora. O tome je prije stalno mislio, a i tada mu je to bilo na pameti. No on je šutio duže nego što je priličilo situaciji. Za svakim posluženim jelom vidio je kako pred njim prolazi dobro otkriveni Graal.

verzuma jest mudrost koja je očitovanje sjedinjenja kreativnosti i svijesti, sna i njegova ostvarenja, jer »više veseli cjelina nego pojedinost, ako se može osjetiti cjelina.«⁷⁵

2. Potraga

Ključ i razlog potrage, odnosno povratka za peharom, jest njegov smisao i značenje. Riječ je o potrazi za vrijednostima, a ne za predmetima. Čini nam se, naime, da je Hektoroviću posebno stalo do toga da uputi na vrijednosti koje proizlaze iz druženja, bliskosti i prisne povezanosti među ljudima, koje se onda progresivno vremenski i prostorno šire dalje, a koje nedostatkom vrline, u ovom slučaju zbog nepažnje, bivaju narušene.⁷⁶ To odgovara gralskim romanima, u kojima se naglašava važnost bratstva i zajedništva i družbe kakvi su *templeisen*,⁷⁷ koji su podjednako važni kao i pažnja i mudrost, koji vode plemenitom i visokom cilju. Taj je cilj prikazan kao predmet i simbol grala, čaše ili pehara.

Kad su izgubili pehar/gral, junaci Hektorovićeve spjeva i gralskoga romana našli su se na granici, na raskrižju, u dvojbi. Parzival se kod Wolframa nalazi zbunjen usred ničega, pustoši, puste zemlje bez igdje ikoga.⁷⁸ Tada treba krenuti dalje, treba sebi dati zadatak da se pronade ono što je nemoguće pronaći. Kod Hektorovića to je značilo vratiti se s pola puta nazad,⁷⁹ izgubiti vrijeme zbog nečega što vjerojatno više ne bi trebalo biti tamo, ići naprijed, vraćati se nazad. Izgubiti orijentaciju, naći se u nepoznatom prostoru, u šumi, na neprijateljskome mjestu. Oni koji žive na granici napuštaju središte svjetovnog života kako bi živjeli na rubu. Više ne žive na uobičajen način, ali nisu još ni postigli transcendentno – nisu postali mudracima, nisu još ostvarili svoju vrlinu. Sa svoje granične pozicije mogli su vidjeti oba svijeta, ali su gledali prema nepoznatome.

Tada pomaže samo dalje veslati, ili dalje jahati, pa što bude. Veslanje, jahanje – to su dualni simboli, jer sadržavaju ideju kompulzivnog ponašanja koje protagoniste tjera na čin traganja za nečim što možda više nikad ne nađu, ali im pruža i mogućnost iskupljenja, spasa, jer ih tjera na slamanje granica samoće, neostvarive komunikacije, tjera ih na vraćanje dobrom raspoloženju, jer da ne krenu dalje, prevladalo bi razočaranje i praznina. Parzival tako gral zbog nepažnje najprije izgubi⁸⁰ a onda ga, poslije nužne potrage, i na-

---

⁷⁵ Aurelije AUGUSTIN, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 74.

⁷⁶ Usp. gore bilješku br. 68.

⁷⁷ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 468, 23–30: »Der wirt sprach 'mir ist wol bekant,/ ez wont manc werlichiu hant/ ze Munsalvaesche bime grâl./ durch âventiur die alle mâl/ rîtent manege reise:/ die selben templeise./ swâ si kumbr od pris bejagent./ fûr ir sînde si daz tragent./: On reče: 'Znam da u Munsalwaescheu uz gral/ žive mnogi oružju vični vitezovi/ koji često idu za pustolovina. / Ti božjaci vide se u borbi/ nosila ona poraz ili slavu, pokoru za njihove grijehe'./«; u: Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, prijevod Truda Stamać, Koncertna direkcija, Zagreb, 1996., str. 21.

⁷⁸ Usp. gore bilješku br. 56.

⁷⁹ Usp. gore bilješku br. 65.

⁸⁰ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 247, 1–30: »E Parzivâl der wîgant/ sich des orses underwant/ mangez er der gadem erlief/ sô daz er nâch den liuten rief./ nieman er hôrte noch ensach:/ ungefüege leit im dran geschah./ daz het im zorn gereizet./ er lief da er was erbeizet/ des âbents, dô er komen was./ dâ was erde unde gras/ mit tretenne gerüeret/ untz tou gar zerfûeret./ al schrînde lief der junge man/ wider ze sîme orse sân./ mit pâgenden worten/ saz er drûf. Die porten/ vander wît offen stên,/ derdurch ûz grôze slâ gên:/ niht langer er dô habte./ vast ûf die brükke er drabte./ ein verborgen knappe'z seil/ zôch, daz der slagebrûken teil/ hetz ors vil nâch gevellet nidr./ Parzivâl der sach sich widr:/ dô wolter hân gevragt baz./ 'ir sult varen der

đe.⁸¹ Parzivalov propust je u tome da nije postavio sućutno oslobađajuće pitanje pri prvome boravku u dvorcu grala, dok je sudjelovao u procesiji i gledao patnju Kralja Ribara.⁸²

sunnen haz' / sprach der knappe. 'ir sît ein gans./ möht ir gertieret hân den flans./ und het den wirt gevraget! vil prîss iuch hât betrâget.'/« Prije nego što je skočio na konja, junak Parzival je još dugo trčao naokolo kroz brojne sobe i uvijek iznova zazivao da vidi imali koga. Nikoga nije čuo, nikoga nije vidio. To ga je neizmjerne uvrijedilo i potaknulo njegov bijes. Otrčao je tamo gdje je sinoć, kad je bio došao, sišao s konja. Tu je sad zemlja i trava bila izrovana od kopita koja su tuda po rosi prošla. I dalje vičući, otrči mladi čovjek nazad k svome konju, bijesan i psujući sjede na njega. Kapiju je pronašao široko otvorenu. Tuda, prema van je vodio trag velike skupine. Tu se nije duže zadržao već je konja brzo potjerao van na most. Tu je jedan dječak, koji je bio skriven unutra, vukao konopac mosta tako da je skoro srušio konja. Parzival se okrenuo; sad je žalio što nije znao bolje postavljati pitanja. 'Odlazite, sunce neka s mržnjom sja na vaš put!', rekao je onaj dječak. 'Vi ste gusak! Da ste bar pokrenuli svoj kljun i upitali nešto vašeg domaćina! Izgubili ste puno časti u tupoj mlitavosti.'/ « Ili: 319, 1–11: »Cundrie la surziere./ diu unstieze und doch diu fiere./ den Wâleis si beswaeret hât./ waz half in küenes herzen rât/ unt wâriu zuht bî manheit?/ und dennoch mêr im was bereit/ scham ob allen sînen siten./ den rehten valsch het er vermiten:/ wansc ham gît prîs ze lône/ und ist doch der sêle krône./ diu wile sî kurz oder lanc./ Cundrie la surziere nije bila ugodna osoba, ali je ipak imala plemenitosti u svojoj prirodi. Ona je Valoisninu zadala teških muka. Što mu je koristilo njegovu hrabro srce, njegova hrabrost skupa sa svim lijepim manirima? Tek se morala u njemu razviti najveća od svih njegovih vrлина, a to je sram. Još ga ona nije pustila da počini pravu izdaju; jer sram nagrađuje svjetskom slavom i on je u isto vrijeme kruna duše. « I: 329, 14–30: »Dô antwurt ir der Wâleis./ solch was sîn rede wider sie./ 'got lône iu, frouwe, daz ir hie/ mir gebt sô gütflîchen trôst./ ine bin doch trûrens niht erlôst./ und wil iuch des bescheiden./ ine mages sô niht geleiden/ al ez mir leide kündet./ daz sich nu manger sündet/ an mir, der niht weiz mîner klage/ und ich dâ bî sîn spotten trage./ ine wil deheiner freude jehn./ ine mûeze alrêrst den grâl gesehn./ diu wile sî kurz oder lanc./ mich jaget des endes mîn gedanc:/ dâ von gescheide ich nimmer/ mînes lebens immer.'/ Na to joj je odgovorio Valoisnin: 'Nagradio vas Bog, moja damo, što tako dobrohotno i prijateljski sa mnom govorite. No, ja nisam oslobođen tuge – i to vam želim objasniti. Osjetio sam više jada nego što mogu žaliti; i neki, koji ne znaju ništa o mojem bolu, ogriješili su se o mene, i čine mi srce još težim podrugljivim govorima. Ne želim više ništa znati o sreći, dok ne vidim gral, trajalo to kratko ili dugo. Tome me cilju gone moje misli, nikad više u cijelom mom životu neću od toga odustati.'»

⁸¹ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 795, 29ff: »'Eeheim, waz wirret dier?' der durch sant Silvestern einen stier/ Von tôde lebendec dan hiez gên./ und der Lazarum bat ûf stên./ der selbe half daz Anfortas/ wart gesunt unt wol genas./ 'Ujače, što te boli?' Onaj koji je iz Silvestrovih usta od smrti izbavio bika i živoga pozvao da ode i koji je Lazaru naredio da ustane iz groba, taj je isti pomogao da Anfortas postane potpuno zdrav. «

⁸² Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 231, 15–231, 30: »Dâ saz manec ritter kluoc./ dâ man jâmer für si truoc./ ein knappe spranc zer tür dar in./ der truog eine glaevin/ (der site was ze trûren guot)/ an der snîden huop sich pluot/ und lief den schaft unz ûf die hant./ deiz in dem ermel wider want./...er truoc se in sînen henden/ alumb zen vier wenden./ unz aber wider zuo der tür./ der knappe spranc hin ûz derfür./ Tu je sjedilo puno vitezova, sve državni ljudi, kad su pred njih donijeli jad: Dječak, koji je držao koplje, potrči do vrata. Bila je to predstava koja je mogla rastužiti čovjeka: s oštrice je tekla krv i preko držača se slijevala na ruku, tako da bi stala tek u rukavu./ U rukama je nosio koplje uz sva četiri zida dok se nije ponovo vratilo do vrata: tada je ponovo otrčao van. « I: 232, 15–21: »Daz wâren juncfrouwen clâr./ zwei schapel über blôziu hâr/ blüemîn was ir gebende./ iewederiu ûf der hende/ truoc von golde ein kerzstal./ ir hâr was reit lanc unde val./ si truogen brinnendigiou lieht./; to su bile sjajne mlade dame./ U kosi su imale samo dva vjenčića: cvijeće su bila njihova pokrivala. Svaka je u ruci nosila zlatni svijećnjak. Kosa im je bila kovčeva, duga i svijetla. Nosile su goruća svjetla. « I: 233, 1–5: »Nâch den kom ein herzogîn/ und ir gespil. Zwei stöllelîn/ si truogen von helfenbein./ ir munt nâch fiwers roete schein./ die nigen alle viere./ Nakon njih je ušla vojvotkinja s pratiljom. Nosile su dva stolića od slonovače. Vatreno crvenilo je sjajilo s njihovih usana. « I: 233, 12–30: »Seht wâ sich niht versûmet hât/ ander frouwen vierstunt zwuo./ die wâren dâ geschaffet zuo./ viere truogen kerzen grôz:/ die andern viere niht verdrôz./ sine trüegen einen tiuren stein./ dâ tages de sunne lieht durch schein./ dâ für was sîn name erkant:/ ez was ein grânât jâchant./ beide lanc unde breit./ durch die lîhte in dünne sneit/ swer in zeime tische maz:/ dâ obe der wirt durch rîchheit az./ sie giengen harte rehte/ für den wirt al ehte./ gein nîgen si ir houbet wegten./ viere die taveln legten/ ûf helfenbein wîz als ein snê./ stollen die dâ kômen ê./ Pogledajte tamo! Točno tamo stižu još jedanput plemenite dame, četiri puta dvije, one su morale ovo napraviti: četiri su nosile velike svijeće, a druge četiri si nisu bile predobre da nose jedan kamen, ali jedan dragocjeni kamen. Kroz njega se sjajilo danje sunce, stoga je njegovo ime bilo slavno: bio je to granat hijacint, a bio je dug i širok. Tanko ga je rezao da bude lagan onaj koji ga izradio u ploču. Na tom je stolu u svoj veličanstvenosti

Zbog toga je čarolija gralskoga dvorca nestala.⁸³ Parzival se odjednom nalazi »na zemlji«, to jest u realnome svijetu. Tomu je analogan gubitak Hektorovićeve pehara. I Nikola, kad zbog nepažnje izgubi pehar, ima problem u komunikaciji. Jedinstvo društva, družine bilo je poljuljano, postao je *outsider*, odvojen, kriv.⁸⁴ Jednostavno, zbog nedostatka vrline, vlastite nepažnje, neodlučnosti i kukavičluka junak ne oslobađa izmučenoga kralja i propušta priliku da postane novi kralj grala, da od viteza postane kralj, da iz jednog stupnja stvarnosti prijeđe u drugi, viši. U nekim se verzijama gralskih romana kaže da je Parzival – bio zaspao kad je trebao biti najbudniji!⁸⁵

3. Susret na galiji

Slično tome, Hektorović i ribari ne postavljaju pitanje kad naiđu na viteza u morskome dvorcu,⁸⁶ na moćnika u galiji, iako ih je silno zanimalo o kome je riječ.⁸⁷ Citirat ćemo ovdje razmišljanje S. P. Novaka o susretu na galiji.

jeo domaćin. Svih osam se s poštovanjem približilo gospodaru; pognule su glavu u znak naklona. Četiri su spustile ploču na slonovaču, bijelu kao snijeg: stoliće koji su tu dospjeli prije.« I: 234, 16–30: »Man sach die zwuo fürstîn komn/ in harte wünnelicher wât./ zwei mezzet snidende als ein grât/ brahten si durch wunder/ ûf zwein twehelen al besunder./ daz was silber herte wîz:/ dar an lag ein spaecher vlîz:/ im was solch scherpfen niht vermiten./ ez hete stahel wol versniten./ vorm silber kômen frouwen wert./ der dar ze dienste was gegert:/ die truogen licht dem silber bî:/ vier kint vor missewende vrî./ sus giengen se alle sehse zuo:/ nu hoert waz ieslichiu tuo./ Vidjelo se kako dolaze dvije kneginje, blještavo odjevene. Dva noža s opasnim oštricama donijele su na dvjema tkaninama; tako se svakom pojedinom moglo diviti. Bilo je to teško, bijelo srebro, a u njemu se skrivala velika moć i umijeće. Nije se štedjelo truda da ga se toliko naoštri da je mogao rezati željezo. Pred srebrom su išle dame, koje su obje bile pozvane da služe; nosile su svijeće koje su osvjetljavale srebro. Bile su to četiri čiste djevojke, sve zajedno dakle njih šest, koje su se sad približile. Poslušajte što je svaka od njih radila.« I 235, 8–30: »Âvoy nu siht man sehse gên/ in waete die man tiure galt:/ daz was halbez pfalt/ daz ander pfell von Ninnivê./ dise unt die êrsten sehse ê/ truogen zwelf rôcke geteilt./ gein tiwerr kost geveilt./ nâch den kom diu kûnegîn./ ir anlütze gap den schîn./ si wânden alle ez wolde tagen./ man sach die maget an ir tragen/ pfell von Arâbiû/ ûf einem grüenen achmardi/ truoc si den wunsch von pardîs./ bêde wurzeln unde rîs./ daz was ein dinc, daz hiez der Grâl./ erden wunsches überwal./ Repanse de schoy si hiez./ die sich der grâl tragen liez./ der grâl was von sölher art:/ wol muoser kiusche sîn bewart./ gein sîn ze rehte solde pflegn:/ die muose valsches sich bewegn./ Tada se opet vidjelo onih šest kako su ušle odjevene u dragocjene tkanine. Jedna polovica u pozlaćenu svilu a druga u svileni brokat iz Ninive. Ove naime, i prethodnih šest, nosile su dvanaest haljina iz dvostrukog platna za koji su trgovali velikim novcem. Nakon njih je ušla kraljica. Njezino je lice tako sjajilo da su svi vjerovali da je sunce izašlo. Bila je odjevena u arapski svileni brokat. Na zelenoj achmardi svili nosila je sreću raja, i korijenje i granje u jednome. Bila je to stvar koja se zvala Gral, sva sreća koju se može zaželjeti na zemlji, ne može ga objasniti. Zvala se Repanse de Schoy, ona kojoj je Gral dopustio da ga nosi. Gral je imao takvu osobinu: htio je da ga drži čisto srce. Oni koji su imali pravo i obvezu da mu služe, nisu smjeli imati u sebi ništa nečistoga.«

⁸³ Usp. gore bilješku br. 80.

⁸⁴ Usp. gore bilješku br. 68.

⁸⁵ Toma St. TOMOV6, Perseval6 ili Roman6t6 za Grala. *Godišnik na Sofijskija universitet6. Istoriko-filologičeski fakultet6*. Kniga XXXVI. (Otdêlen6 otpečat6k6), Sofija, 1940., str. 22.

⁸⁶ Slobodan Prosperov NOVAK, *nav. dj.*, str. 322.

⁸⁷ *Ribanje*, 1195–1214: »I vrativ se na plav s galije čas oni./ Paskoj se, ne postav, tuj k meni prikloni/ tere me uprosi ne rekši rič drugu:/ Tko je on ki nosi od zlata verugu/ i svilnu kavadu kom se je odio?/ Mni mi se u gradu da sam ga vidio./ Kolici parsteni na rukah mu stahu/ s dragimi kameni u njih ki se sjahu!/ Zlatom pas pokriven i bičak gizdavi/ i svilom odiven, lipo t' ga sve slavi./ Kad mu povidaše gospodar po broju/ sve ča godi znaše o tvom perivoju./ on njega slišati vele t' vesel biše./ rek bi da viditi sve ono želiše./ Rih ja: Ča t' se čini od toga človika?/ Reče: Meni se mni od broja velika./ I meni, ja mu rih, jer ki prid njim stahu./ dobro zamirah svih da mu čast činjahu./ I žal mi će biti, kad smislim (dobro znaj)/ da jih uprositi ne mogoh: Tko je taj?/«

»Na povratku u baštinu i matičnu luku susrest će Hektorovićeve barka galiju čiji je gospodar Hektorovićeve znanac i koji poziva pjesnika da posjeti lađu... Hektorović taj susret s galijom poetički postavlja kao standardni ekloški prizor darivanja i razmjene darova, ali se očima i emocijama ribara Paskoja taj prizor opjevava i kao magični susret divljeg elementa mora i ribara s visoko kultiviranim svijetom lađe i njezinih udvornih putnika.

Paskojev teatralizirani i bajkoviti doživljaj lađe na moru koja mu se pokazuje kao golema kuća-teatar i koja ga preseljava na neki fiktivni dvor na kojemu se slučajno pojavljuje neki gizdelin koji kao da stiže iz tajanstvene priče. To je neznanac o kojemu nitko pa ni pjesnik ništa ne zna, to je vitez za kojega se ne zna kamo putuje... Pred ribarima ukazao se tajanstveni vitez, ali i junak kakva su oni opjevali u počasnicama svome gospodaru već prve večeri, vitez pun gizde koji nasred mora stiže iz pjesme. Viden na tren on nestaje kao što sve vidljivo u Ribanju nestaje u trenu ne odnoseći se ni na što drugo nego samo na sebe i na svoj trenutak...«⁸⁸

Vjerujemo da je opisom susreta na galiji Hektorović u svojoj biti pokazao žudnju za nalaženjem očaravajuće metafore. Želeći postići savršenstvo vrline, zapravo nastoji iz svjetovnoga zakoračiti u vječno pa mu je bila potrebna kakva veličanstvena zamisao koja će ga ponijeti onamo. Ta je metafora morala biti silna – doista silna, čarobna i moćna jer ga je morala prenijeti preko goleme udaljenosti. Mora biti najsajjnija moguća galija s najsajjnijom mogućom posadom.

Spomenuti moćnik na galiji nakićen je zlatom i svilom, dragim kamenjem, ostrim srebrnim nožićem,⁸⁹ a zanimljivo je i znakovito kako je Hektorović gralski dvorac iz viteških srednjovjekovnih romana prebacio na naš Jadran i prilagodio ga zahtjevima svoga doba. Moćnik i svi predmeti na njemu i oko njega na galiji nalaze se i u dvorcu grala na koji nailazi Wolframov Parzival: sjaj dragog kamenja, dragocjene tkanine, srebrni noževi. Ispred kralja grala Anfortasa i na njemu bilo je drago kamenje i dragocjene tkanine, a pred njega su donijeli srebrne noževe. Istovjetnost s gralskim romanom postaje još očitijom kad obratimo pozornost na nestajanje. Onako kako su se galija i moćnik pojavili, tako su u trenutku i nestali jer Hektorović i ribari nisu postavili pitanje.⁹⁰ Isto se tako dvorac Munsalvaesche pojavio ispred Parzivala usred ničega,⁹¹ ali je iznenada i nestao kad budalasti mladić nije postavio pitanje kralju grala.

3. Nepostavljeno pitanje

Problem nepostavljena pitanja postaje tako i kod Wolframa i kod Hektorovića načinom da se ukaže na nedostatak vrline. Pitanje koje sebi postavljaju ribari postavljao je sebi i junak

⁸⁸ Slobodan Prosperov NOVAK, *nav. dj.*, str. 322–323.

⁸⁹ Usp. gore bilješku br. 87.

⁹⁰ Usp. gore bilješku br. 87.

⁹¹ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 225, 19–30: »Er sprach 'hêr, mirst, niht bekant/ daz weder wazzer oder lant/ inre drîzecz miln erbûwen sî./ wan ein hûs lit hie bî.'/ Reče: 'Gospodaru, u krugu od trideset milja nije mi poznato da postoji voda ili zemlja koji bi bili išta drugo do li divlji.« Ili: Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 226, 10–14: »Parzival der huop sich dan./ er begunde wackerlichen draben/ den rehten pfat unz an den graben./ dâ was diu brükke ûf gezogen./ diu burc an veste niht betrogen./ Parzival ustade. Oprezno je jahao desnim putem sve do rova: tu je bio podignut most. Dvorac nije lagao kad se nazvao utvrdom.«

gralskih romana, Parzival. Ribari, kao što je i Parzival u sebi razmišljao, jedni druge pitaju »Tko je on?«, tko je moćnik na galiji, kakav je on čovjek kad mu njegovi ljudi iskazuju takvu čast i poštovanje.⁹² Ne znaju odgovor, a sami ga se ne usuđuju tražiti. Prilika je propuštena, nakon izmjene darova moćnik odlazi, a pitanja i sumnje ostaju nerazjašnjeniji. Razlika u hijerarhiji između moćnika, Hektorovića i ribara, ostaje neprevladana. Svi ostaju u svojim vlastitim svjetovima, odvojenima jedan od drugoga, i nema univerzalnog pomirenja koje se moglo i trebalo dogoditi da se pitanje postavilo.

Da su bili hrabri postaviti pitanje, susret ribara s onim na galiji, ili Parzivala s Anfortasom, uzdigao bi ribare i njihov status do stupnja respektabilnosti i dao im osjećaj oslobođanja i zaboravljanja svoje nepovoljne pozicije u društvenoj hijerarhiji. Potencijala za prijelaz iz jednog stupnja u drugi imaju samim tim što pjevaju priče, sudjeluju u ritualu pričanja, razumiju ljepotu i dobrotu, a to ukazuje na moralnu ljepotu njihova karaktera.⁹³ No, treba pažnje, hrabrosti i odlučnosti da bi ta vrlina došla do izražaja, da bi se nagradni pehar dobio, da bi se postalo kraljem grala.

Ista situacija odražava se kod Hektorovića i u Nikolinu pokušaju razjašnjavanja situacije pri traženju zaslužena pehara vina,⁹⁴ obećane mu nagrade.⁹⁵ Nikola nije odlučan, a odgo-

⁹² Usp. gore bilješku br. 18 i: *Ribanje*: 1146–1184: »Gostu ki š njim biše povida od svega/ sve ča god umiše zidanja mojega./ Pohvali perivoj, zide svekolike./ i ribe kim ni broj i sve njih konike./ i stupe kamene ki su pod lozami/ i vočke sajene višćimi rukami./ i koji dvižu se čeprisi najviše/ i bazde i buse, š njimi tamariše./ Kapare, žafrane od njih ne odklada./ smokve indijane s listjem ko obada./ zatim jelsamine po stupih povite./ žilje, ruzmarine, oleandra cvite./ (Tko mi ga dobavi i čini saditi./ Bog mu daj u slavi nebeskoj živiti!/ Meni počtovani dom Mavar posla toj./ s čeprisi ke hrani gizdavi perivoj.)/ Jednu živu vodu, i drugu, i tretu./ š njimi Dragovodu, dažjevicu petu./ i vodu mu reče sladku ka odzgora/ jednim ždribom teče u ribnjak do mora./ kroz on sud kameni ka tekuć minuje/ gdi družim i meni peru što tribuje./ I pisma mu zbroji u kami dilana/ i koji gdi stoji na mista zidana./ Sva mu hti pobrojiti, jedno mučat neće./ a jest jih može bit dvadeset i veče./ tarpezu kamenu, grozde u njoj dilane./ meu sada stavljenju ka su sa tri strane./ i početke nike od jedne tvardine/ jur dosti velike i stvari još ine/ ke mi se ne vidi ovdí sad pisati./ neka svaka sidi gdi će se pak znati./ Nad ribnjakom odzgar golubinjak oni./ više njega rebčar hvalom više poni./ Ne hti ostaviti najmanju shranicu/ ku ne hti praviti: peč ni darvaricu./ gdi se vino vari pod pokrovom čisto/ i za svimi stvari kokošinje misto.«

⁹³ Bojan BUJIĆ, *nav. dj.*, str. 166.

⁹⁴ *Ribanje*, 111–130 i 139–152: »Pask/oj/. Naka skratimo put, reče Paskoj, hodi./ kad je vitar u skut, recimo štogodi./ štogodi najđimo, ne mučimo danas./ čim obeselimo gospodara i nas./ *Nik/ola*/. Ja sam vasda sparavan njega veseliti/ i njemu pripravan vas život služiti./ Nudire počni ti ki si razumniji/ uminjem i liti od mene stariji./ *Pask/oj*/. Mož li se domislit, povij mi, jeda znaš./ da pri htij razmislit neg mi odgovor daš./ Nigdi se tužio vele biše jedan/ da je čudnu imio nesriću na svoj stan./ bogatac budući, pun svega imanja./ da u svojoj kući dopadne skončanja/ jer ga obstupili zlohlotnici bihu./ oružjem strašili ko s sobom imihu./ i da mu ujde van hiža kroz prozore./ on osta savezan jer ujtí ne more./ Što ti se sad vidi, može li biti toj/ istina, besidi, ali je laž ovoj?/ *Nik/ola*/. Ako ti ja budu povidit toj što je./ Ča ćeš da dobudu, moj družo Paskoje?/ *Pask/oj*/. Pehar muškatala znaj da ćeš dobiti/ Slatka i sazrila kim ti ču služiti./ S voljom dim ovoga kí nas njim uštjuje/ Kí će bit, vim, s toga vesel da te čuje./ Ja rekoh: Ne jedan, da još mu dva daruj./ Ako ti po vas dan izreče pritač tuj./ *Nik/ola*/. O tome dobitju ja ču se minuti/ i o tome pitju, da sliš' ako ć čuti./ Znaš ko je bogatac pun blaga zadosti?/ Oni ozubatac komu ti ne prosti./ Ako ć znat je li toj ča ti ja kazuju./ pošad mu lustre zbroj ke srebro minuju./ Ribam da je more dom, toj mož viditi./ na suhu ne more nijedna živiti/ Ribam zlohlotnici kí jih obstupaju/ jesu svi lovnici koji jih hitaju./ S koga riba gine oružje jest onoj/ pritnji i travine i puboci tokoj./ Od prozori bud' znan: oka su u mriži./ ku kad iztegnu van, kroz nje more biži.« *Ribanje*, 153–162: »Kada ja poslušah tej stvari, u taj čas/ začuđivši se, stah namalo smućen vas./ I rekoh: Braťo ma, svaki vas ufan stoj/ da vam sam sasvima obezan čuvši toj./ Odkle dojdoh na svit i po njem putuju./ od sedamdeset lit daleče se ne čuju./ ka mi starost daše i ne znam otkuda/prid mnom ne gataše nigdar se taj čuda./ Gatku izrečenu ja bolje na svit saj/ ni liplje odrišenu ne slišah neg je taj.«

⁹⁵ *Ribanje*, 201–220 i 239–250: »Videć da neću ja, ni oni ne htiše./ neg da za drugovja hrane odlučíše./ Nikola misleć sta hoće l' reć al neće./ kakono nevista ka želi odveće./ a reć se ujima neg tretom pitana/ da muža va-

netnuo je zagonetku o ribi, moru i mreži, pa pehar, simbol jednakosti po rangu, jedinstva i zajedništva družine ostaje Nikoli nedostižan, a on sam ostaje u odnosu na Hektorovića na izgled manji na hijerarhijskoj i društvenoj ljestvici, sve dok ne ostvari ono naumljeno, dok ne skupi hrabrosti pitati, zahtijevati ono što mu pripada, boriti se za ono što je zaslužio.

Takva pravila ili granice, ograničenja, mogu uzeti oblik društvene hijerarhije koja zahtijeva borbu za neovisnošću i autonomijom, mogu biti izvana postavljena pravila koja sile likove da počnu izvršavati svoje verbalne i neverbalne akcije, kao što mogu biti i samopostavljene granice koje zahtijevaju cijeli proces odvajanja od sebe. Dok se to ne ostvari, neuspjeh će vladati cijelim pothvatom.

Tako, poput Wolframova viteškog romana, i Hektorovićevo *Ribanje* postaje romanom o duhovnoj potrazi za izgubljenim vrlinama, istodobno i potragom za izgubljenim dijelom sebe, za obnavljanjem i oslobađanjem, postaje *via dolorosa*, bolnim putem nesigurnosti, koji prisiljava tragače da žive kao nikad prije: na granici, sve dok ne skupe hrabrosti, snage ili mudrosti da naprave iskorak prema boljemu od onoga što su dotad bili. Putovanje, potraga sa svrhom da se pronađe izgubljena vrлина prerasta tako kod Hektorovića i kod Wolframa u temeljnu istinu.

No, posebno zanimljivo jest izloženo izvorno srednjovjekovno autorsko shvaćanje, spoznaja, naglašavanje psihološke i hermetične, inicijacijske činjenice da, dokle god su heroji, junaci viteških romana o gralu i junaci Hektorovićeve spjeva, vezani za put na kojem se trenutačno nalaze, dokle god su tako ograničeni, dotle neće osjetiti sigurnost i stabilnost. I Hektorović i njegovi ribari, baš kao junaci iz gralskih romana, našavši se u barci na moru, na putu, u traganju i lovljenju, zarobljeni su između dva svijeta i njihova je sudbina da pate zbog neshvaćanja pravog smisla postojanja.

I ribari i Hektorović, i Anfortas i Parzival, kad su ostali bez inspiracije, ili kad je bol postala nepodnošljiva, ili kad su shvatili da su pogriješili – što je za njih ravno smrti, u procesu osjećanja te duhovne i fizičke patnje, dakle, odlučni su ne predati se, nego otići u potragu do kraja: za životom, za inspiracijom, za blagotvornim odmorom, tjelesnim i duhovnim ozdravljenjem, za vrlinom, za gralom.

Zaključak

Na kraju im je potraga svima bila plodna – Hektoroviću, ne samo zato što se vratio obnovljenih snaga gradnji svoga Tvrđalja nego je još napisao i *Ribanje*, spjev o obnavljanju vrline; Nikoli jer je pronašao izgubljeni pehar, skupio je hrabrosti i zatražio svoju kupicu nagradnoga vina te ostvario naumljeno; Parzivalu, ne samo stoga što je pronašao gral nego je postao i kraljem grala; Anfortasu, ne samo zato što se riješio bolova i patnje nego zato jer

---

zima, li s pomnjom iskana./ Nikoko mučavši, sam sebe izmori/ a, pak se ustavši, istom progovori:/ *Nik/ola*./ Svaki vas me zabi. Zašto mi ne daste?/ Nu, recte, kamo bi ča mi obećaste?/ Gdi mi je dobitje ko, s trudom misleći./ najdoh ali pitje ko dobih jidreći?/ Rih: Pasko, poteci, tri daj, kako rismo./ već riči ne reci, nehote zgrišismo./ Iz manjega suda počni mu točiti./ veći hrani onuda kud ćemo hoditi./ *Nik/ola*./ Dosta mi će jedan, neka znate, biti./ nisam toli žedan da ću tri popiti./ A svakomu vaju, kad jih natočite./ po jedan pridaju, isto mi zgodite./ (...) Tad ja okisivši, svaki se začudi./ a oni popivši: Hvala vam, rih, budi./ ki, tako pojući, mene veselite, razgovor dajući, službu mi činite./«

je ozdravio i pomladio se; Paskoju zato što je spoznao, znao i druge učio osnovnoj vrlini. Nakon traganja i problema za vrijeme traganja (ubojstva, patnji, raznih gubitaka, pogrešaka, nepostavljenih pitanja i nedobivenih odgovora, osjećaja beskonačnih ponavljanja uvijek istih radnji), pažnjom, hrabrošću i mudrošću došlo se do postavljenog cilja, spasa.

Stoga, možda jest Hektorovićevo putovanje u početku bilo faktografski i tek fotografiski opis ribarenja i puta, kao što se u početku Parzivalovo putovanje svodilo na potragu za avanturama,⁹⁶ ali su se oba putovanja postupno pretvorila u potragu za vrlinom. Hektorović je na svom putovanju spoznao, doživio prosvjetljenje, pa kad je svoju spoznaju stavio na papir, utkao je u njega gralsku razinu, onu potragu za vrlinom i mudrošću, baš kao što je Parzival od budalastoga strastvenog mladića postao mudrim čuvarem grala i ušao u legendu o tome kamenu i peharu. Hektorović je svojim putovanjem uspostavio vezu s mitološkom razinom svijeta, njegova borba i život na granici, na rubu rezultirali su povratkom inspiracije i pisanjem *Ribanja* po dolasku kući. Kad su se ribari treći dan vratili na Kabal, Hektorović se fizički odvojio od svoje družine i tom distancom: 1. naglasio da se sada u svojim mislima želi vratiti događajima prethodnih dana⁹⁷, 2. naglasio sigurnost povratka ističući tanku i nesigurnu granicu na kojoj su se nalazili.⁹⁸ Teško je u tome ne vidjeti alegoriju o nesigurnosti života kojem prijete nepredvidive kušnje i opasnosti, a nasuprot sigurnosti, trajnosti i nepotrošivosti vrline i kontemplacije.⁹⁹

Literatura

AUGUSTIN, Aurelije, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

BERTONI, Giulio, *San Gral*, Società tipografica Modenese, Modena, 1940.

BIBLIJA, Stari i Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.

BOŠKOVIĆ, Ivan, »Petar Hektorović – dramski pisac?«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 107–123.

---

⁹⁶ Wolfram von ESCHENBACH, *Parzival*, 155, 4–11: »Parzivâl der knappe guot/ stuont al zornic ûf dem plân./ sîn gabylôt begreif er sân./ dâ der helm unt diu barbier/ sich locheten ob dem hârsnier./ durchz ouge in sneit dez gabylôt./ unt durch den nac, sô daz er tût/ viel,... / Parzival, dobri dječak, stajao je na polju, jako je bio bijesan i uzeo je svoje koplje. Tamo gdje su kaciga i vizir na glavi imali otvor, kroz oko prošlo je koplje oštrim rezom i izašlo je kroz vrat van. Tako je pao mrtav,...« I 155, 19–28: »Parzivâl der tumber/ kêrt in dicke al umbe./ er kunde im ab geziehen niht:/ daz was ein wunderlich geschicht:/ helmes snüer noch sîniu schinnelier./ mit sînen blanken handen fier/ kund ers niht ûf gestricken/ noch sus her ab gezwicken./ vil dickerz doch versuochte./ wisheit der umberuochte./ Parzival neiskusano, okretao ga je uvijek iznova i ništa mu nije mogao uzeti. To mu je bilo jako čudno, svi ti vezovi na kacigi i nogama – njegove bijele junačke ruke nisu bile vične tomu da odvežu čvorove, a jednostavno prerezati nisu se mogli. No, on je i dalje pokušavao neopterećen time da nastoji shvatiti.« I 157, 15–16: »Von fuoze ûf gewâpent wol/ wart Parzivâl mit gernder dol./ Počevši od nogu bio je komad po komad lijepo opremljen.« I 147, 19–25: »Der knappe sprach 'got halde dich./ bat reden mîn muoter mich./ ê daz ich schiede von ir hûs./ ich sihe hie mangan Artûs:/ wer sol mich ritter machen?'/ Iwânet begunde lachen./ er sprach 'dun sihst des rehten niht:/ daz aber schiere nu geschicht.'/ Naš mladić reče: 'Bog te čuvao, to mi je rekla moja majka, netom što sam otišao iz njezine kuće. Vidim ovdje mnoge Arture; koji od njih će me učiniti vitezom?' Iwein se morao nasmijati: 'Pravoga Artura ne vidiš, ali i to će se skoro dogoditi.«

⁹⁷ *Ribanje* 1475–1478: »Dokle užinaju pojдох posiditi/ Pri moru na kraju ter se stah čuditi/ Da su ljudi mnogi viditi priprosti./ Zlorušni, ubozi, a imaju dosti.«

⁹⁸ *Ribanje* 1515–1516: »Dobro smo hodili po moru duboku./ Zdravo se vratili k našem otoku.«

⁹⁹ Bojan BUJIĆ, *nav. dj.*, str. 168.

- BUJIĆ, Bojan, »Music, Ethos, and the Historical Past in Hektorović's Fishing and Fishermen's Conversations«, u: *Ribanje i ribarsko prigovaranje; Fishing and Fisherman's Conversations: složeno po Petretu Hektoroviću: by Petar Hektorović / [Petar Hektorović]; prijevod/translated by Edward D. Goy, Biblioteka Baščina*; knj. 3, Stari Grad: Faros, 1997., str. 177–201.
- CHEVALIER, Jean, GHEERBRANDT, Alain, *Rječnik simbola: mitovi, snovi, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Kulturno-informativni centar, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2007.
- COLIN, Didier, *Rječnik simbola, mitova i legendi*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.
- COOPER, Jean Campbell, *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*, Beograd, 1986.
- ČALE, Frano, »O jedinstvu nadahnuća u Ribanju i ribarskom prigovaranju«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 96–107.
- ESCHENBACH, Wolfram von, *Parzival*, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1998.
- ESCHENBACH, Wolfram von, *Parzival*, prijevod Truda Stamać, Koncertna direkcija, Zagreb, 1996., str. 45.
- FISKOVIĆ, Cvito, »Petar Hektorović i likovne umjetnosti«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 56–79.
- FRANIČEVIĆ, Marin, »Poetika Petra Hektorovića«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 15–25.
- LE GOFF, Jaques, »Il cristianesimo medievale in Occidente dal Concilio di Nicea alla Riforma«, u: *Storia delle religioni* a cura di Henri-Charles Puech, 10. *Il cristianesimo medievale*, Editori Laterza, Bari, 1981., str. 87–89.
- HEKTOROVIĆ, Petar, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, priredio dr. Frano Čale, ŠK, Zagreb, 1974.
- HUIZINGA, Johan, *Jesen srednjeg vijeka*, Naprijed, Zagreb, 1991.
- KOLUMBIĆ, Nikica, »Hektorovićevo Ribanje kao predmet književno-naučnih ispitivanja«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 123–131.
- KOLUMBIĆ, Nikica, *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1980.
- MAROEVIĆ, Tonko, »Hektorovićevo 'baščina'«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 34–40.
- MAROEVIĆ, Tonko, »Ribanje kao lovina«, Pogovor u: Petar Hektorović, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*/ Hanibal Lucić, *Robinja*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1988., str. 125–131.
- NOVAK, Slobodan Prosperov, *Povijest hrvatske književnosti. Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604.*, knj. 2, Biblioteka Historia, Zagreb, 1997.
- PAVLIČIĆ, Pavao, »Kojoj književnoj vrsti pripada Hektorovićevo Ribanje i ribarsko prigovaranje?«, *Croatica*, prinosi proučavanju hrvatske književnosti, god. XVIII, sv. 26/27/28, Zagreb, 1987., str. 99–119.
- PEDERIN, Ivan, *Hrvatski putopis*, Maveda, Rijeka, 2007.
- PEDERIN, Ivan, »Kršćanski paternalizam i žena«, *Crkva u svijetu*, XLII (2007.), br. 2, str. 330–345.
- PEDERIN, Ivan, »Pretvorba hrvatskog iz crkvenog u književni jezik (Raščlamba uporabe bogoslovnog i književnog nazivlja kod Šiška Menčetića i Džore Držića)«, *Jezik*, 45 (1998.), br. 4, str. 128–139.
- PEDERIN, Ivan, »Sebenico nel basso Medioevo fino al 1440«, *Archivio storico italiano*, Anno CXLIX(1991), N. 550 Disp. IV(ottobre-dicembre), p. 811–885.

- PEDERIN, Ivan, »Šibensko društvo u drugoj polovici XV. st.«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 37 (1995.), str. 249–293.
- RAČIĆ, Nikša, »Susret s natpisima Petra Hektorovića«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 25–34.
- SAMBUNJAK, Zaneta, *Heretičko bogoslovlje u strukturi srednjovisokojemačke književnosti i hrvatskih srednjovjekovnih apokrifa*, Demetra, Zagreb, 2007.
- SINCLAIR, Andrew, *L'avventura del Graal*, Traduzione di Barbara Carrara e Christina Saracchi, Arnoldo Mondadori Editore, Milano, 1999.
- ŠVELEC, Franjo, »Petar Hektorović u hrvatskoj književnosti«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 79–86.
- TKONSKI ZBORNIK: *hrvatskologoljski tekstovi iz 16. stoljeća*, transliterirao i popratne tekstove napisao Slavomir Sambunjak, Općina Tkon, Tkon, 2001.
- TOMOV6, Toma St.: Perseval6 ili Roman6t6 za Grala. *Godišnik na Sofijskija universitet6. Istorikofilologičeski fakultet6*. Kniga XXXVI. (Otdělen6 otpečat6k6). Sofija, 1940.
- TORBARINA, Josip, »Hektorovićevo *Ribanje* u kontekstu evropske književne tradicije«, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. 6, Zagreb, 1970., str. 200–223.
- TROYES, Chrétien de, *Perceval*, Perceval alla corte del »Roi Pêcheur«, u: Giulio BERTONI, *San Graal*, Società tipografica Modenese, Modena, 1940.

Summary

THE SPIRITUAL QUEST OF PETAR HEKTOROVIĆ

The article demonstrates how Fishing and the Fishermen`s Discourse by Petar Hektorović is a novel about a knight`s quest for the holy grail. We are basing this theory on the motifs found in the novels about the holy grail (lost grail, questions which haven`t been asked, the renewal of the exhausted forces), in addition to the analysis of various symbols and themes (knights, hermits, castles, etc.). A semiotic study will show that there lies a key connection between the motifs and symbols, which is thus a virtue. Petar Hektorovic`s search was to realize the union between the mind and the body, between the individual and God, between the individual and the Universe, and between the teacher and the student. The heroes are searching for the virtue while illustrating the problems associated with the apparently innate and imperfect nature of human beings.

Dissatisfaction, ignorance, disequilibrium and so on are the causes of misunderstandings and problems in the Petar Hektorovic`s Fishing and the Fishermen`s Discourse as well as in the Parzival by Wolfram von Eschenbach. The characters are dedicated to the search, without the guarantee of an insight about the ending. They decide to take a leap from the rational to the unfamiliar and the irrational. They decided to perfect the virtues and rule over their desires so that they would, in line with the medieval mystics such as St. Augustine, Pseudo-Dionysius the Areopagit, St. Bernardino of Siena, realize their divine nature.

KEY WORDS: *Grail, virtue, quest, mystic, Petar Hektorović, Wolfram von Eschenbach.*